

Ὁ «ἘΠΙΤΑΦΙΟΣ», ΕΝ Τῷ ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙῳ

15 Ἀπριλίου 1894.

Μελαγχολική, ὡς καὶ ἡ αἰτία ἡ προκαλοῦσα αὐτὴν, βαθυτέρα ὁσημέραι μὲ ἤλισκεν ἡ ἠθικὴ ἀλγηδὼν. Αἱ θρησκευτικαὶ τελεταί, αἱ τὸν καθαρῶς ἱεροπρεπεῖ καὶ ἀκράτως αὐστηρὸν τύπον ἀποβαλοῦσαι διαδοχικῶς, ἦσαν πάντοτε αἱ μεγαλοπρεπεῖς καὶ σεμνοπρεπῶς ἐπιδεικτικαὶ τελεταί τῆς ἀναμνήσεως τῶν Παθῶν ἄτινα, μετὰ γλυκειάς καὶ ποιητικῆς ἄμα κατανούσεως, δοξάζει καὶ γεραίρει πάντοτε ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία. Ἄλλ' ἡ κατήρεια τῶν πενθιμῶν ἱεροτελεστιῶν ὑπέστη καὶ αὕτη τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἐποχῆς τὴν ἐπιρροήν. Καὶ ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Παρασκευὴ παραμένει πάντοτε ἡμέρα ἀγιότητος καὶ νηστείας, ἡ αἰδήμων ὁμῶς καὶ κατανοητικῆ ὁδύνη, ἡ ἀπὸ τῆς ἀναμνήσεως τοῦ Θείου Πάθους ἐκπορευομένη, ὑπακουῶσα τὴν ἄκραν ὀξύτητα αὐτῆς μεταπίπτει εἰς ἡρεμώτερον αἰσθημα, οὐχὶ πάντῃ ἀλλότριον πρὸς τὴν ἰορτάσιμον προσδοκίαν τῆς ἐπερχομένης ἀναστασίμου ἡμέρας, καὶ τὰς πατροπαράδοτους καὶ εὐαρέστους μερίμνας τὰς συναπτομένας πρὸς τὴν προπαρασκευὴν τῆς ἀπ' Ἐκκλησίας καὶ κατ' οἶκον λαμπροτέρας καὶ ἐπιδεικτικωτέρας πανηγύρεως τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης ἡμέρας τῆς Ἀναστάσεως.

*

Αἱ εἰκόνες αὗται φαιδρῶς θορυβώδεις ἐνίστη, καὶ συνεχῶς μὴ ἀπολύτως σοβαραὶ, ἀπειργάζοντο, ἐξικριέτως τὰς ἡμέρας ταύτας, πενθιμωτέρας τὰς ἐντυπώσεις μου. Εἰς τὸ παρελθόν, τὸ χθελινὸν ἔτι, παραπλήσια ἀθυμίας σκέψεις, δὲν εἶχον ἀμεριότητως ἐπιφοιτῆσαι εἰς τὴν ψυχὴν μου. Ἄλλ' ἤδη, ὅτε πολλὰ σεβαστὴ κεφαλὴ ἀνεπαύθη ὑπὸ τοῦ Καιμητηρίου τὸ γῶμα, ἀνεμαχλεύθη, ὑπὸ τὴν καταγίδια ὑπερτάτου ἄλγους, σύμπας ὁ ἐσωτερικὸς κόσμος, καὶ αἱ χαρίεσσαι τῶν παιδικῶν χρόνων ἀναπόλησαι, καὶ πρὸς τὴν μυστηριώδη κἀλλογὴν καὶ τὸν ἱερώτερον πανηγυρισμὸν τῶν ἡμερῶν τούτων συνδιδόμενα, ἐπῆλθον καὶ πάλιν. Ἄλλὰ δὲν ἦσαν πλέον φαιδραὶ! Νέφος σκιερὸν κατεκάλυψε τὰς γελοίσσας ἐκείνας τοῦ ἀθώου παρελθόντος σκηνάς. Τὸ ἀκάλτιον τῆς ζωῆς ἐπλήγη εἰς τὸ πολυτίμητον πηδάλιον ἀκριβῶς, καὶ τὸ πλήρωμα, τὸ παρὰ τὸν σεβάσιμον καὶ προσφιλεῖ κυβερνήτην συνεσταλμένον, τὸ ἀναπετάσαν τὸ μικρὸν ἱστίον του εἰς τὸ τρικυμιῶδες πέλαγος τοῦ βίου, καὶ ἐπαχθῶς θαλασσομαχοῦν, ἐμβρόντητον εἶδε ἀναρπαζόμενον τὸν χρηστὸν καὶ

καρτερικὸν πλοηγόν, καὶ ἰσχυροτέρην ἠσθάνθη τὴν θύελλαν μαινομένην περίξ τῆς εὐθραξιστοῦ ἐκείνης σανίδος. Αἱ ὄψεις ἐσκυθρώπασαν πάσαι. Ἐρυθροὶ ἀπέθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ ἀπὸ τῆς ἀγρυπνίας καὶ τοῦ δακρύου, καὶ τὴν ὀξύτητα τοῦ ἀλγεινοτάτου τραύματος, οὐδὲ τοῦ Πλάτωνος ἡ μεταρσιοῦσα φιλοσοφία, οὐδὲ τοῦ Εὐαγγελίου ἡ Πίστις ἰσχυρεν ἐπαρκῶς νὰ πρῶνη. Ὑπὸ τὸ ἄχθος πληγείσης φιλοσοφίας τὸ χεῖλος συνεχῶς ἐπαναλαμβάνει τοῦ Προσητάνικτος τοῦς Ψαλμοῦς. Αἱ ἐξάρσεις τοῦ Ἰουδαίου Λυρικοῦ, τοῦ κορυφαίου τῶν λυρικῶν, τοῦ ἀληθοῦς Προσητάνικτος βαλσαμοῦσι στιγμιαίως τὴν τετραυματισμένην καρδίαν μας, ἀλλὰ τὸ ἄλγος ληθαργεῖ δὲν ἀποθνήσκει. Καὶ ὅταν τοῦ παραμυθητικοῦ φαρμάκου ἡ πρᾶξι καὶ ἐλέημων ἐπίδρασις παρέλθῃ, ἀρυπνίζεται καὶ πάλιν τὸ ἀδυσώπητον ἄλγος, καὶ δάκνει, δάκνει ἀνοικτιρμόνως τὴν ψυχὴν. Τότε δειναὶ ἐξημμένων παθῶν συγκρούσεις κλυδωνίζουσι ψυχὴν καὶ καρδίαν. Τὸ σκάφος τῆς ζωῆς κατολισθαίνει ἐπικινδύνως πρὸς τὸ φρίσσαν καὶ πικρότατον κύμα. Διαρρεῖε ἑλαφρὸν δὲ καὶ ἀνεματίστον καταγίγεται ἄπελπι. Ἐρμα, ἔρμα ταχέως. Προβάλλει τότε ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία, καὶ ὁ ναυαγός, ἀντλῶν ἐσπευσμένως, καταστέλλει μικρὸν τοῦς κλυδωνισμοῦς τῆς ὀλιχῆδος. Ἄλλὰ νέα ἐπέρχεται θύελλα καὶ ἀνεπρκῶς ἐξηλέγχθη τὸ ἔρμα. Τότε ἀκτινοβόλως ἀνίσταται ἡ Θερησκεία. Ἐκτείνει σώτειραν τὴν ἁγίαν χεῖρά Της, καὶ ὅπως ποτέ, ὑπὸ τὴν θείαν λαλίαν τοῦ Ἰησοῦ, ἐταπεινώθη σιμωθὲν τὸ κύμα τῆς λίμνης, ἐπραύνθη οὕτω καὶ ἡ θύελλα τῆς ψυχῆς, καὶ τὸ ἀπὸ τῆς Πίστειος ἀντλήθην ἔρμα ἔσωσε καὶ ἐμπροθέτερον κατέστησε τὸν θεελλῶδη πλοῦν τῆς ζωῆς. Χρόνοι ἀπιστίας καὶ ὕλισμου, πόσον ἐζητεῖσατε τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν εὐγένειαν, ποίους διαταγμοὺς ὀλεθρίους ἐνεπνεύσατε εἰς τὸν δύσπιστον, τίνος παρηγορίας γλυκυτάτου κερφαλαίου ἐστερήσατε τὸν ἀπίστον! . . .

*

Ὅτε, τοιαῦτα ἀναλογιζόμενος, διήλθον τὴν πύλην τοῦ πέραν τοῦ Ἰησοῦ νεκροταφείου, ἦτο νύξ πλέον' νύξ βαθεῖα καὶ σιωπηλή. Ἄλλὰ τὸ σκότος οὐδὲν εἶχε τοῦ ἀποτροπαίου ἐκείνου καὶ ζοφεροῦ μελανοῦ, τοῦ ἀποπνίγοντος τὴν ψυχὴν καὶ νεκροῦντος πᾶν αἰσθημα, ἐκτός τοῦ τῆς φρίκης. Ἦτο φῶς ὑπόσκιον μᾶλλον' σκότος διαχυγὲς καὶ ὄνειροπόλον ἀπὸ διαστέρου στερεώματος, ὑποκυάνου καὶ διαφρανοῦς καταχεόμενον εἰς τὴν ἡσυχον καὶ ἀνθόσπαρτον φύσιν. Ἦρεμος τοῦ Ἀπριλίου ὁ νυκτερινὸς ἄνεμος ἐσάλευε τοὺς κλώνας τῶν κυπαρίσσιων, ἐθώπευε τὰς μαργαρίτας, ἔψαυε τὰ ἄνθη καὶ ἀπομυζῶν τὰ ἀρώματά των ἠδέως ἐξέγεε ταῦτα ὑπὸ τὴν ἀθρότητα τῆς πνοῆς του, εἰς τὴν περίξ ἡρεμῶσαν εἰκόνα. Ἐνίστη τὸ πνεῦμα ἐπήρχετο ἰσχυρότερον καὶ τότε διολισθαίνον διὰ τῶν κλάδων καὶ φύλλων ἀπειργάζετο μελαγχολικὸν ψιθυρὸν παραπλήσιον πρὸς ὑστάτας ἀναπάσεις μυστηριώδους ἀρμονίας πόρρωθεν, πολὺ πόρρωθεν ἀσρήτως καὶ ἀφανῶς οὐρανομένης. Γαλήνη ἱερὰ καὶ ἀτελεύτητος ἐκράτει εἰς τὸν σεπτὸν καὶ περιηλημένον ἐκεῖνον περιβο-

λον, ἔνθα, ὑπὸ τοῦ φωτός τῆς Πίστεως καὶ τῆς Ἐλπίδος ὀδηγοῦμενοι, ἠγκυροβόλησαν τέλος οἱ τεταλαιπωρημένοι ναυαγοὶ τῆς ζωῆς. Εἰς τὸν κορυφὸν μικροῦ σταυροῦ μελανοῦ, ἔδσαν ἀσφαλῶς τὰ πρυμνήσια αὐτῶν, καὶ κοιμήθησαν ἐν εἰρήνῃ. Διατὶ προσέχω μήπως ὁ ἥχος τῶν βημάτων μου, εἰς τὰς μελαγχολικὰς ταύτας καὶ σιωπηλὰς δειροστοιχίας φερομένου, ἀρυπνίσῃ τοὺς κοιμηθέντας; Ω! ἄς περιπατήσω ἀσφαλέστερον καὶ ἐλευθεριώτερον. Κοιμῶνται βραθῆς, πολὺ βραθῆς οἱ νεκροί. Τὸν εὐλογητὸν ὕπνον τῶν δὲν ταράσσουν οὐδὲ τῆς δόξης εὐγενῆ ὄνειρα, οὐδὲ τοῦ πλοῦτου φλέγοντες πόθοι, οὐδὲ τῆς ἐλπίδος ἀλγεινὰ διαψεύσεις, οὐδὲ τοῦ συμφέροντος ἢ μαινομένην κραυγὴν, οὐδὲ τῆς αὐριον ἢ σκληρὰ καὶ ἀδυσώπητος μεριμνα. Κοιμῶνται ἥσυχοι, καὶ οὐδὲν ἀνθρώπινον δύναται νὰ τοὺς ἀρυπνίσῃ πλέον. Ποῦ καὶ ποῦ, ἐντὸς τῆς σκοτίας, ἀυγάζει μὸλις ἀσθενέστατον καὶ ὀχρότατον φῶς. Εἶναι οἱ φανοί, οὗς τῶν ζώντων ἢ χεῖρ ἤναψεν ἐπιμελέστερον τὴν νύκτα ταύτην τοῦ ἐνταριασμοῦ τοῦ Σωτῆρος, εἰς τὸ μῆμα τῶν φιλτάτων, οἵτινες δὲν ζῶσι πλέον ἢ εἰς τὴν ὀδυνωμένην καρδίαν. Ἐνίστε, ἀπὸ τῶν ἐγκάτων ὑπογείου κρύπτης, ἐκφύγει, διὰ μικρᾶς σχισμῆς τῆς πύλης, ἀμυδροτάτη φῶς λάμψις. Κύπτω καὶ προσβλέπω ἐκεῖ. Ἡ εὐσεβὴς κανδήλα καίει ἐσῶθεν. Ἀναπάλεται τὸ μικρὸν φῶς τῆς θρυαλλίδος, θλάται εἰς τὴν χιονώδη τοῦ μαρμαροῦ λευκότητα, καὶ σικκὰ πυροῦνται ἐντὸς τοῦ ἀσύλου ἐκείνου τῆς ἱερότητας καὶ τῆς εἰρήνης. Ὀρμεμρῶτως ποῶ τοῦ Σταυροῦ τὸ σημεῖον, καὶ σιωπηλῶς ψιθυρίζων ἱλαστήριον προσευχὴν, ἀπομακρύνουμαι τοῦ σεπτοῦ χώρου.

*

Ἦδη, βραδέως κρουόμενος ὁ κώδων τῆς Ἐκκλησίας τοῦ νεκροταφείου, ἀγγέλλει τὴν ὥραν τῆς συγκινητικῆς τοῦ Ἐπιταφίου ἐξόδου. Ἀνάπτομεν τὰς λαμπάδας μας πάντες. Ἡ πένθιμος γοητεία, ἡ ἐξάρσασ καὶ μυστηρίου μεστή, τῆς ἀκολουθίας τοῦ Ἐπιταφίου, ψαλλομένου ὑπὸ τῆς ζωῆς εἰς τὸ ψηλαροτὸν ἐκεῖνο πεδίων τοῦ θανάτου, προσλαμβάνει ἀνυπέβλητον ὄψος θλιβεροῦ λυρισμοῦ, καὶ κάλλος ἀνεκφράστου σεμνότητος καὶ μελαγχολίας. Ὁ ἄνθρωπος κηδεύει τὴν νύκτα ταύτην τὸν Θεόν. Εἶναι ἀσύλληπτον τὸ μέγα μυστήριον, καὶ θὰ ἦτο ἀκατανόητος βλάστηρον, ἂν μὴ ἐπίκουρος πρὸς τὴν κατανόησιν τηλικούτου μυστηρίου καὶ θεύματος δὲν ἐπήρξατο ἡ ἀποκάλυψις καὶ ἡ Πίστις. Ἡ θεὰ τοῦ θεανθρώπου, ἐν κηροπλάστῳ ὁμοιώματι κατακειμένου ὑπὲρ τοῦ χρυσοποικίλου ἀλαουροβασίτου ὀλοσηρικού, οὐδέποτε μὲ συνεκίνησε βαθύτερον, ἢ τὴν νύκτα ἐκείνην ἐνώπιον τῆς παλλούσης ταύτης εἰκόνας τοῦ θανάτου. Ἡ φύσις, ὁ αἶθρ, τὰ στοιχεῖα ταράσσονται εἰς τὴν θέαν τοῦ νεκροῦ Ἰησοῦ. Βιασιότερα ἐπιπνέει αἰφνης ἢ αὔρα ἢ χλόη σαλεύεται, οἱ θάμνοι κλίνουσι, τῶν δένδρων αἱ κορυφαὶ καὶ οἱ κλάδοι κάμπτονται πρὸς τὴν γῆν ἐνώπιον τῆς ἔλαυνούσης ἱερᾶς πομπῆς. Εἰς ψιθυρὸν ἀλγεινόν, ὡς εἰς στοναχὴν ἐντρόμου θυσίας τῆς φύσεως ἐνώπιον τοῦ Ἀναρχοῦ φερομένου νεκροῦ, ἐπερατώθη

ἡ ἀκαριαία ἐκείνη ὁρμὴ τοῦ ἐπιπνεύσαντος πνεύματος. Ἦδη ἐξέπνευσε, καὶ μελαγχολία φέρεται πάλιν ἐπὶ τῶν δένδρων ἠπία ἢ αὔρα. Βαδίζοντες βραδέως περιερχόμεθα ἐν λιτανεῖα τὸν περίβολον τοῦ νεκροταφείου. Ὀδυνηρῶς ἐξίσκιον, μελαγχολικῶς ἐπιβάλλον εἶναι τὸ αὐστηρότατον θέημα. Οἱ τῶς σκοτεινοὶ δρομίσκοι, οἱ ἐνθεν κκειθὲν τὰς ἀτελευτήτους σειρὰς τῶν τάφων καὶ τῶν σταυρῶν καθορίζοντες, φωτίζονται ἀκαριαίως ὑπὸ τὸ φῶς τῶν λαμπάδων μας. Εἰς τὰς ὄχρας ἀναλαμπὰς αὐτῶν, τὰς τρεμούσας ὅπως καὶ τῶν ζώντων αἱ ψυχαί, ἀναγινώσκω διερχόμενος τὰ ὀνόματα φιλτάτων σεβασθειῶν ὑπάρξεων πρὸς ἃς μᾶς συνδέει νοῦς καὶ καρδίαν, ἐπαδύνως ἐκρίνωθῆσα εἰς τοῦ χωρισμοῦ τὸ ἀμειλίκτον κτύπημα. Χαίρετε φίλοι, ὅς προσφωνοῦμεν οἱ ζῶντες! Ἀγιάζομεν τοὺς τάφους σας διὰ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, νεκροῦ καὶ Αὐτοῦ τὴν νόκα ταύτην, καὶ ἀναμένωμεν τὴν στιγμὴν καθ' ἣν, θύματα τοῦ θανάτου καὶ ἡμεῖς, θὰ κοιμηθῶμεν πλησίον σας, καὶ πνεύματα ἀρανῆ, ἀπὸ τῆς ἀύλου ἡμῶν ὑποστάσεως θὰ βλέπωμεν τοὺς ἐπιζήσαντας συγκινομένους εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ὀνομάτων μας, μετὰ τῆς αὐτῆς δακρυσταλάκτου στοργῆς καὶ οσιότητος μετ' ἧς καὶ ἡμεῖς οἱ ἴδιοι προσβλέποντες ἤδη τοὺς προσφιλῆς τάφους σας. Ἀδελφοί, φίλτατοι ἀδελφοί, κοιμηθῆτε ἐν εἰρήνῃ. Ταχεῖα ἐν τούτοις, ἐντὸς τοῦ νεκρικοῦ χώρου, ἐλαύνει ἡ νεκρική πομπή. Σώματα καὶ ἰνδαλματα ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ποικίλως μορφοῦνται ὑπὸ τὰς λάμψεις τῶν πενήθμων κηρίων, καὶ πρὶν εἶτι ὁ στοχασμὸς συλλάβῃ τὸν τύπον, ἐλύθησαν ἤδη ὡς ὄνειρα εὐφροσύνων στιγμῶν. Αἱ προτομαὶ τῶν νεκρῶν μειδιῶσι οἱ τάφοι ἀποβαίνουσιν εὐγλωττότεροι, οἱ νεκροὶ φιλοξενοῦσι τοὺς ζῶντας. . . Εἰς τὴν φανταστικὴν ἐκείνην καὶ ἀκαριαίαν παρέλασιν τῶν ἀορίστων μορφῶν, τῶν ἀδιαλείπτως προκυπουσῶν καὶ ἐξαφανιζόμενων βλέπει τις τὴν εἰκόνα τῆς ζωῆς. Σικκὰ τὰ πάντα. Διευγράψ, ἡρανίσθη. Οὐδὲν ἀπέμεινε πλέον. Οὐτε ἡ ἀνάμνησις. Εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον διατελεῖ ὁ ἐξωτερικός. Εἰς τὸ βῆθος τῆς καρδίας φλεγμαίνει ὀδὴν αἰσθήματος τραυματισθέντος ἀλλ' ἐξὼ μειδιᾷ ἢ φύσις. Ἀνθοσκεπτεῖς αἱ ἀναδεδραδῆδες ἀνέρουσι πρὸς τοὺς κλάδους τῶν δένδρων. Φυλλώματα πράσινα καὶ πυκνὰ σκέπουν τὰ μνήματα. Λευκὰ ἄνθη στίζουσι τοὺς χλοάζοντες καὶ δροσεροὺς τοῦτους σμαράγδους, καὶ πρὸς τὸ χῶμα δειλῶς κατακεκλιμένα σεμνὰ καὶ εὐώδη ραίνονται τὰ ἄνθη, ἄνθη ἄλλα ἐβλάστησαν κηλιεργηθέντα, καὶ ἄλλα κατετίθησαν πρὸ μικροῦ ἐκεῖ προσκομιθέντα ὑπὸ τῆς στοργῆς τῶν οἰκειῶν. Ὡπεὺς συγκινημένος αὐτὰ ἀποστάζουσι δρόσον ἀλλ' εἶναι τοῦ οὐρανοῦ δρόσος ἀρχῆ, ἢ δάκρυ ἄλγους καὶ σπαραγμοῦ κυλίσαν ὡς θυσία καὶ προσφορὰ τῆς καρδίας εἰς τὴν ἀνθόσπαρτον ταύτην προσκομιδὴν καὶ θυσίαν, τὴν λεπτήν, τὴν τρυφερὰν καὶ εὐώδη, ἢν εἰς τὴν μνήμην τοῦ νεκροῦ προσέρχεται φέρουσα ἢ ἀλγεινὴ ἀφοσιωσις τῆς ζωῆς: . . .

*

ὑπὸ τὸ κράτος πενήθμων εἰκόνων καὶ σκίψεων,

οὐκ μόνον τὴν ἰδίαν θλίψιν ἀναλογιζόμενος καὶ ἐκτρέφων, ἀλλὰ καὶ πάντων ὅσοι ἀπέτισαν εἰς τοῦ θανάτου τὴν δουλείαν τὰ ἄδρα καὶ δεινὰ λύτρα τῆς ζωῆς, ἠκολούθουν πόρωθεν τὴν ἱεράν συνοδείαν. Ἐγγιζομέν εἰς τὸ τέλος. Τὰ πάντα, τὰ γῆινα πάντα ἔχουσι τὸ τέλος ἐδώ, καὶ ἡ ὀδὴν ἢ μόνον μετὰ τῆς ζωῆς τελευτώσα. Εἰς τὰς ἐρήμους ἐκτάσεις τὰς ὑπὸ τάφων κατεσπαρμένας, πολύμορφα σχήματα, ἀπὸ τοῦ φωτός δημιουργούμενα, ἔρπουσι πάντοτε. Μεγεθύνονται, σμικρύνονται, σθένουνται. Στιγμιαία φῶς ἀπὸς ἐπιραίνεται μολίς, καὶ σκότος ἐνιαῖον καὶ βαθύ διαδέχεται ἀτελευτήτως αὐτὴν. Τὸ ἀκαριαῖον τοῦτο φῶς, τὸ ὄσον πρὶν μολίς ἀνατεῖλη, ἢ ἐνότης αὐτῆ τοῦ διαρκέος σκότους, τοῦ ἐπερχομένου ἀμέσως μετὰ τὴν ὄχραν λαμπρότητα, δὲν εἶναι ἀρχῆ εἰκὼν τοῦ βίου καὶ τῶν ἐλπίδων ἀυγάζουσαν μολίς καὶ ἀπατηλῶς ἐπὶ τοῦ ὀριζήσαντος τῆς ψυχῆς, ὅπως δύσωσι θετικῶς καὶ ἔσκει ὑπὸ τὸν ζόρον τοῦ θανάτου, τοῦ μυστηρίου, καὶ τοῦ αἰνιγματοῦ; Ὁργῶς παρέρχονται οἱ τάφοι, καὶ τῶν κεκοιμημένων τὰ λίθινα ὁμοιώματα. ὑπὸ τὴν ἱερότητα τῆς ἀγνείας καὶ τοῦ θανάτου παρθενοὶ λευκαὶ ὅπως καὶ ἡ ψυχὴ των ἀναπαύονται ἐδώ ἐπὶ λευκοῦ μαρμαροῦ καὶ ὑπ' αὐτό. Τὸ ἀσπίλον τοῦ λίθου εἶναι τῆς ἀσπίλου ψυχῆς ἢ συμβολικὴ παράστασις. Φρουρὸς ἀγρυπνεῖ ἐγγύς ὁ Σταυρός, καὶ ὑπὸ τὴν σκέπην Αὐτοῦ ὁ Χρόνος λευκαίνει τὰ ὄστα, καὶ ἀδιετήρατος μηχανεῖται ὁ ὕπνος, ὁ ἄγιος ὕπνος τῆς ἀθωότητος. Μικρὰ παιδία, γῆινα Χερουβεὶμ, ἀπὸ τῶν οὐρανίων ταγματῶν θελκτικὸι αὐτόματοι, μὲ ραφαήλειον τὸ πρόσωπον, μὲ τοῦ Ἀπριλίου τὰ ῥόδα καὶ τὴν δρόσον εἰς τὰς παρεῖας, μὲ τῆς ἀθωότητος καὶ τῆς χαρᾶς τὴν φωνὴν εἰς τὰ χεῖλη, μὲ τὴν ζωὴν μολίς διανοιγομένην εἰς τὴν εὐώδη ἐκείνην κάλυκα τοῦ ἐρατεινοῦ σώματος των κοιμῶνται τῶρα ἐδώ, μακρὰν τῆς μητρικῆς ἀγάλης. Ἀλλὰ καὶ ἡ γῆ εἶναι ἀγαθὴ μήτηρ καὶ ὅταν ἡπίως ψάσῃ ἡμᾶς ἢ χεῖρ τοῦ θανάτου, ὅταν πᾶν ἄλλο γῆινον ἄσυλον, καὶ τῆς μητρὸς μας ὁ κόλπος αὐτός, δὲν δύναται πλέον νὰ μᾶς δεχθῇ καὶ νὰ μᾶς προστατεύσῃ, ἀνοίγει τότε ἡ εὐσπλαγχνος γῆ τοὺς κόλπους τῆς, καὶ ὡς τέκνα προσφιλῆ, ἀπὸ τοῦ στήθους αὐτῆς προσκαίρει ἐκρυγόμενα, μᾶς δέχεται καὶ ἄλλην, καὶ πάλιν μᾶς ἀκλύπτει ἀναλαμβάνουσα τὸν χοῦν δι' οὗ ἐπλάσθη τὸ σῶμα μας. Ω! ποῖα στροφή ἀναμνήσεων, καὶ ποῖα πληθὺς τάφων καὶ σταυρῶν! Ἐκαστος ἐκπροσωπεῖ καὶ μίαν σεβασθεῖσαν ζωὴν . . . ζωὴν ἧς ἢ ληξὶς χαράσσει διὰ τοὺς ἐπιζήσαντας δακρῶν καὶ πόνων τὴν ἐναρξιν!

*

Ἀλλ' εἰς ἕνα τάφον νεοσκαρῆ, ἀρετὴν καὶ αὐταπάτησιν σκέποντα, προσήλθον εὐλαβῶς, τὴν λαμπάδα τοῦ Ἐπιταφίου σφίγγων εἰς τὰς τρεμούσας χεῖρας. Ἦθικὸι σπασμοὶ ἀγάπης περιαλγοῦς διέσειον τὴν ψυχὴν μου. Ὡρῆα πλάγιως τοῦ τάφου μικρὰν ὀπὴν, καὶ ἐντὸς αὐτῆς ἐσφῆνωσα τὴν ἀνημμένην λαμπάδα. Τὸ σκότος διεσκεδάσθη πέριξ. Καὶ τότε ὀδυνηρὸς ἐνδόμυχος διάλογος, ἀρρητον

πάθος λατρείας καὶ στοργῆς ἐρμηνεύων, ἀντήχησεν εἰς τὸ κενὸν τῆς ἐρημοβηίστης καρδίας μου . . .

*

Ἀπεσπάσθη ἀπὸ τοῦ περιλημένου μνήματος. Καλύπτει ἀνεκτιμήτους καὶ ἀληθμονήτους θησαυρούς. Ἡ Πίστις, ἡ θεία καὶ παρήγορος Πίστις ἐπῆλθεν ἐγκαίριως διασκεδάσσα τὸν ἄγριον τῆς ἀπειπίστας τυρώνα, καὶ πραύνασα, διὰ τῆς ἐλπίδος τῆς ἄλλης ζωῆς, τὴν μέλαιναν ἀγριότητα τῆς ὀδύνης ἧτις μὲ διέσχίζε. Ἡ Πρόνοια ἠλέησε τὸ πλάσμα τῆς. Αὐτὴ ἐξακοντίζει τὴν δοκιμασίαν, ἀλλ' Αὐτὴ ἐπίσης καταπέμπει καὶ τὴν παραμυθίαν. Οἱ λόγοι τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ σεβασμοῦ, οἱ μετὰ φλογερὰς εὐγλωττίας ἀπηχῆσαντες πρὸ μικροῦ ἐντὸς τῶν ἐγκάτων τῆς καρδίας μου, ἀποβαλόντες τὴν ἀγρίαν, ἐν τῇ φιλοστοργίᾳ αὐτῶν, ὁρμὴν, ἀπέδησαν τρυφερώτεροι εἶτι, καὶ ἡπιώτεροι ἐν τῇ χριστιανικῇ ἀναπολήσει καὶ ἐντολῇ. Τὸ μυστήριον τοῦ θανάτου, ἄλυτον καὶ ἀγρυπνον πάντοτε ἐν ἐμοί, ὅπερ βιαιότερον καὶ ὀξύτερον ἠγέθη πρὸ μικροῦ ὄτε προσέβλεπον καὶ σιωπηλῶς προσερώωνον ἐν τῇ ἐρημίᾳ τὸ φίλτατον ἐκεῖνο μῆμα, ἐνέδωκε καὶ αὐτό εἰς τὴν θέαν τῆς Ἐρημοβηίστης φωνῆν καὶ πραύνθεν συνεπτώθη πάλιν. Ἀνεβλήθη, δὲν ἐλύθη! ἐληθάρχησε χωρὶς νὰ παύσῃ ἀμαζών. Ἦδη ἡ πομπὴ τοῦ Ἐπιταφίου ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἡ ἀπὸ τοῦ ὄχρου φωτός τῶν ἀνθρωπίνων λαμπάδων φωτισθεῖσα στιγμιαίως σικκῶ ἐκείνη καὶ σεβασμία περιοχὴ ἐκαλύφθη καὶ πάλιν ὑπὸ τὴν μέλαιναν πτυχὴν τῆς πομπῆς Νυκτός. Ἡ ἐπισημότης τῆς νυκτερινῆς σιωπῆς, καὶ ἡ ἐπισημότης τῆς ἀγίας περιοχῆς ἐπεκλήθησαν καὶ πάλιν ἐν δεσμῷ ἐνίκω ἐπὶ τὸν ἱερόν καὶ γαλήνιατον χῶρον ἔνθα κοιμῶνται οἱ νεκροί. Ἐξήλθον, δεινῶς γειμαζόμενος, ἀπὸ τὸν σεπτὸν περίβολον. Εἶχον ἀφήσει τὸν λιμένα τῆς εἰρήνης, καὶ τὸ εὐθραύστον τοῦ ταραχώδους βίου ἀκάτιον πτερώσας διὰ τοῦ ἰστίου ἐπλεον πάλιν πρὸς τὴν πόλιν τῶν παθῶν, τῶν μεριμνῶν, τῶν ἀλγεινῶν φροντιδῶν, τῶν πικρῶν διαψεύσεων. Εἶδον τὸ ὕστατον τὸν φανὸν τοῦ Κοιμητηρίου προεγγόντα εἰς τὴν εἴσοδον ἐκείνην τοῦ ἀκυμάντου λιμένος, ἀρ' ὅπου πρὸ μικροῦ εἶχον ἀνασπάσει τῆς μικρᾶς καὶ ἀσθενοῦς σχεδίας μου τὴν ἀγκυραν. Πνεῦμα γαλήνης ἐρέετο ἐκείθεν πρὸς τὴν πόλιν τῆς ζωῆς, ὅθεν ἀντίθετος ἐξώμα βιωτικῆς καταρξίς, καὶ θύελλα μαινομένη. Καὶ ποῦ, καὶ πῶς εἰς τοιοῦτον πέλαγος νὰ πλεύσωμεν ἡμεῖς! Ἀλλὰ τοῦ ἀκατίου τὴν ἀσθενίαν ἰδοὺ τῆς Πίστεως καὶ τῆς Ἐλπίδος στηρίζουσα ἢ χεῖρ. Ἦδη ἡρανίσθη τοῦ φανοῦ τὸ μυστηριώδες φῶς. Βαρεῖς ἀναπάλονται ὑπὲρ τὴν πόλιν ἤχοι πενήθμων ἐμβλαστηρίων. Οἱ Ἐπιταφιοὶ τῶν Ναῶν ἐξήλθον, καὶ ἡμα θανάτου, «ἡ ζωὴ ἐν τάφῳ» περιδονεῖται εἶτι εἰς τὸ κενόν. Τὴν εἶδον πρὸ μικροῦ τὴν ζωὴν ἐν τῷ τάφῳ. Τὴν εἶδον εἰς τὸ ὁμοίωμα ἐκείνο τοῦ Σωτῆρος, τὴν εἶδον εἰς τοὺς τάφους αὐτούς, οὗς ἀδιαλείπτως σκάπτει ὁ θάνατος. Ἀλλ' ὑπὸ τὸ μυστήριον ὅπερ κρύπτουσι τὰ μνήματα καθευδαί ἢ ζωὴ, ἢ ἀληθὴς ζωὴ. Ὁ ἄγγελος ἐκύλισε τοῦ μνήματος τὸν λίθον καὶ ἀναστήθετα φωτοβόλος ἀνεπήδησεν ἐξ αὐτοῦ ἡ ἀληθής

καί αιωνία Ζωή. Ο άγγελος θά ανοίξη, εν τῷ ἐπιση- γεμένῳ χρόνῳ, τούς τάρους, καί φαινή από τού- των θά ἀνέλθη ἡ ἀτελεύτητος χαρὰ καί ζωὴ τῶν δικαίων καί ἐναρέτων, τῶν ἐν πίστει καί Εὐσεβείᾳ κοιμηθέντων ἐν Κυρίῳ.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑΙ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

ΓΡΑΜΜΕΝΟΧΩΡΙΑ

'Ελάμβανον πολλάκις ἀφορμὴν νὰ διέρχωμαι ἐκ Γραμμενοχωρίων καί νὰ μένω δ' ἐνίοτε ἐντός αὐτῶν ἐπὶ ἀρκετὰς ἡμέρας.

Τὰ χωρία ταῦτα, περὶ τὰ εἰκοσι, τινὰ μὲν ἐξα- πλόνονται εἰς τοὺς πρόποδας, τινὰ δὲ ἀναρριχώνται ἐπιχαρίτως ἐπὶ τῶν ῥάχων τῶν μικρῶν λόφων καί βουνῶν, αἱτινες διασπείρονται κατὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς μεγάλης πεδιάδος τῶν Ἰωαννίνων, εἰς ἀπόστασιν τεσσάρων περίπου ὥρων ἀπὸ τούτων. Ἀποτελοῦσι δὲ κυκλοτερῆ περιφέρειαν χαριστά- την, ἐστολισμένην μὲ τοποθεσίας ὠραίας, θέαν ἀνοι- κτὴν καί λαμπρὰν καί εὐκραέστατον κλίμα, ἐνα- μιλλώμενα μὲ τὰ χωρία τῶν χαμηλωμάτων τοῦ Παρνασσοῦ καί τοῦ Πηλίου. Ἐνεκα δὲ τῶν πολ- λῶν τούτων τῆς ρύσεως αὐτῶν καλλονῶν ἐνόμισάν τινες ὅτι ὠνομάσθησαν καί Γραμμενοχώρια, καθότι ἡ λέξις γραμμένο ἐν τῷ ἠπειρωτικῷ ἰδιώματι ση- μαίνει τὸν ἐπὶ καλλονῇ διακρινόμενον, τὸν γραρι- κόν, ἐξ ἧς αἱ φράσεις γραμμένο παιδί, γραμμένος ἄγγελος, φρούδια γραμμένα, γραμμένο χωριό, ὡς ὠνομάζεται Γραμμένο τὸ κεντρικώτερον καί μεγα- λείτερον ἐξ αὐτῶν. Πιθανωτέρα ὅμως φαίνεται ἡ γνώμη καθ' ἣν, ὅτε οἱ Τούρκοι εἰσέβαλον εἰς τὴν κάτω Ἠπειρον καί ἐπροχώρουν κατὰ τῶν Ἰωαν- νίνων, τὰ χωρία ταῦτα πρῶτα ὑπετάγησαν ἀνευ οὐδεμιᾶς ἀντιστάσεως καί ἐνεγράφησαν εἰς τὰ βι- βλία τῆς κατοχῆς των, ὠνομασθέντα ἐκτοτε Γραμ- μένα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς κοινότητας τοῦ Πίνδου καί τῶν ἄλλων ὄρεων, αἱτινες διατηρήσασι τὴν αὐτονομίαν των ὠνομάσθησαν Ἄγραφα. Τὴν γνώ- μην δὲ ταύτην προσεπικυροῦ ἡ ἐγγῶριος παράδοσις, ὅτι ἱκανῶ τῆς περιοχῆς ταύτης χωρία διὰ πρε- σβείας πρὸς τὸν στρατάρχην τῶν Τούρκων Μουράτ τὸν Β' προσεκύνησαν τότε καί ὑπετάγησαν αὐθαο- μῆτως, προθυμοποιηθέντα μάλιστα νὰ τῷ παρά- σχωσι καί σπουδαίας ὑπηρεσίας καί συναρωγίας, ὅποταν οὗτος φθάς ἐμπροσθεν τῶν Ἰωαννίνων διε- πραγματεύετο μετὰ τῶν ἐν τῷ προερίῳ μεόντων κατοίκων των περὶ παραδόσεως. Ἐνῆα δ' ἐξ αὐτῶν κατώρθωσαν ὡς ἐκ τούτου ν' ἀποκτήσωσι καί προ- νόμια τινὰ παραχωρηθέντα ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς βασιλομήτορος (βασιλιδῆ Σουλτάνης). Μετὰ τι- νας ὅμως χρόνους, διὰ τῆς συστάσεως τοῦ σώμα- τος τῶν Γενιτσαρῶν καί τῶν Σπαχιδῶν, οἱ μόνον τῶν προνομίων αὐτῶν ἀπεζεδύθησαν, ἀλλὰ, πιεζό- μενα ἀρρήτως, ἠναγκάσθησαν μερικὰ νὰ διαλυ- θῶσι καί νὰ μετακινήσωσιν οἱ κάτοικοι αὐτῶν εἴτε

εἰς ἄλλα γειτονικά ἰσχυρά, εἴτε ἐκτός τῆς Ἠπείρου εἰς ἄλλας χώρας, ἐγκαταλείποντες ὅπισθεν ἐρήμους τὰς οἰκίας καί τοὺς ἀγρούς των, ὧν τὰ εῖρηπια δει- κνύουσι σήμερον εἰς τὸν ξένον οἱ περίοικοι μὲ τὰ ὀνόματα Πηλιούρι, Γεράκι κ.λ.π. Μετὰ ταῦτα ἐπῆλθον αἱ βιαίότεραι τῶν κατακτητῶν πράξεις, αἱτινες ἐπέσπευσαν τὴν κατάπτωσιν τῶν Γραμμε- νοχωρίων, ὧν ἐπὶ τέλους οἱ κάτοικοι μετετράπησαν εἰς ἀθλίους καλλιεργητὰς καί ραγιάδας ἀρεντάδων. Ὅτε δὲ ἐξερχόγησαν ἐν Ἠπείρῳ αἱ ἐπαναστάσεις τοῦ 1821 καί 1854, οἱ κάτοικοι τῶν Γραμμενο- χωρίων ἐκινήθησαν μόνον διὰ νὰ ἀρήσωσι τὰς οἰ- κίας καί τὰ ὑπάρχοντά των καί νὰ κρυφθῶσιν ὅπου ἤδύναντο περιδεῖς καί ἐπτοημένοι εἰς τὰ πλησιό- χωρα βουνὰ καί δάση τῶν Κουρέντων. Τούθ' ὅπερ ἀποδεικνύει ὅτι ἡ δειλία καί ἡ ἀγνωσία τῆς ἐλευθε- ρας καί ἀξιοπεμποῦς ζωῆς ἐξακολουθεῖ παρ' αὐτοῖς μέχρι σήμερον καί συνάδει μὲ τὴν δευτέραν περὶ τῆς ὀνομασίας τῶν χωρίων των γνώμην.

Ἐν τούτοις τὰ Γραμμενοχώρια παράγουσιν ἄν- δρας ὑγιεστάτους, εὐφυεῖς καί ἐργατικούς, γυναίκας δὲ σεμνάς καί ὠραίας. Τὸ Γραμμένο ἰδίᾳ ἐγέννη- σεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τοὺς Ζωσιμάδας, τοὺς Κα- πλάνης, τὸν Ἀσώπιον, τὸν Κρανῶν, τὸν Γούδαν εἰς ἐποχὰς παρελθούσας καί σήμερον δὲ πολλοὶ ἐκ τῶν κατοίκων του φεύγουσιν εἰς τὴν ξενιτείαν, ὅπου κατορθοῦσι διὰ τοῦ ἐμπορίου καί τῆς οἰκονομίας ν' ἀποκτῶσι πλοῦτη μεγάλα, ἅτινα μεταχειρίζονται τὸ πλεῖστον ὑπὲρ τῆς πατρίδος αὐτῶν. Τούτου δ' ἐνεκεν ἀμνησθεῖ τις πῶς νὰ συνδυάσῃ τὰ λίαν με- γαλόφυγα ἄρ' ἐνός καί φιλογενῆ αἰσθήματα, μὲ τὸν μέχρις ἄκρου αὐτοῦ ἄρ' ἑτέρου φιλήσυγον καί δει- λὸν χαρακτῆρα τῶν Γραμμενοχωριτῶν.

Ὅσοι ἐξ αὐτῶν δὲν ξενιτεύονται, καλλιεργοῦσιν εἰς τὰ χωρία των τοὺς ἀγρούς καί περιποιῶνται τὰ ποιμνία των, βοηθούμενοι ἐνίοτε καί ὑπὸ τῶν γυ- ναικῶν των, ἣ ἐπαγγέλλονται τὸν ξενόδογον καί τὸν παντοπόλην ἐν Ἰωαννίνοις καί ἄλλαχού. Τὸ ἕδαφος τῶν χωρίων των εἶνε γονιμώτατον καί πα- ράγει ἐν ἀφθονίᾳ τοὺς δημητριακοὺς καρπούς καί τοὺς τῆς ἀμπέλου. Τοιοῦτο δ' ὄν δὲν ἠδύνατο νὰ διαφύγῃ τὴν προσοχὴν τῶν παλαιότερων, λιψίφανα τῶν κατοικιῶν τῶν ὁποίων ἀπαντῶσιν ἐλάχιστα μὲν εἰς λίθους καί νομίσματα, πλείονα δὲ εἰς τοπω- νυμίας, ὡς εἰς Καστρί, εἰς Ρέχην τοῦ Βασιλικοῦ παρὰ τὸ Γραμμένο, εἰς τὴν Κεφαλή, πηγὴν διακυ- γεστάτου ὕδατος παρὰ τὸ χωριὸν Ἀραχοβίτσα, ἀναθρούσαν ἐκ βράχου ὀγκώδους εἰς θέσιν δασώδη, ρομαντικωτάτην. Κατὰ παράδοσιν, ἐπὶ τοῦ βρά- χου τούτου ὑψοῦτο ἐν ἀμνημονεύτοις χρόνοις μαρ- μάρινος μέγας πύργος κατοικούμενος ὑπὸ περικαλ- λοῦς βασιλοπούλας, ἧτις ὑδρεύετο δι' ἀργυροῦ σί- κλου (ἀμφορέως) ἐκ τῆς Κεφαλῆς, ρίπτουσα αὐτὸν δι' ἀλύσου ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ πύργου εἰς τὴν πηγὴν, ἣν ἐπὶ τούτου εἶχε περιτειχίσαι δίκην λεκανῆς ἡ φρέατος, μέρη ἐκ τῶν κονιαμάτων τῆς ὁποίας δια- κρίνονται ἀκόμη. Σήμερον ἐπὶ τοῦ βράχου παρα- τηροῦνται ἐλάχιστα ἰγνη τειχῶν καί ἰδῶ κ' ἐκεῖ τέσσαρα ἢ πέντε μικρὰ ἐκκλησιάδια ἡμισκευημένα ἢ ἐτοιμάροπα. Μεταξὺ δὲ τούτου καί τοῦ βουνοῦ

τῆς κόμης Κοκκινόχωμα, ἐν μέσῳ στενῆς κοιλάδος καλουμένης Λάκκος βαρκός, ὑψοῦνται δύο μεμονω- μένοι καί βαθυδένδροι λόφοι, ὁ εἰς ἐπὶ τοῦ ἑτέρου, ἐν σχήματι σαρκίου δερβίσιου ἢ τεμένους ὀθωμανι- κοῦ, καλούμενοι σήμερον τζαμι τοῦ τούρκου διότι, ὅτε κατόκου ἐἰς τὰ περίγωρα ἐκεῖ Τούρκοι, ὁ εἰς Κοκκινόχωμα διαμένων δερβίσης, μὴ ἔχων ἰδιαιτε- ρον τζαμίον, ἀνέβαινεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς αὐτῶν καί προσεκάλει διὰ τῶν κραυγῶν του πεντάκις τοῦ ἡμε- ρονυκτίου περίπου τοὺς πιστοὺς τοῦ Μωάμεθ εἰς προσευχὴν.

Δυστυχῶς ὅμως τὰ ἄρθρα σπαρτά καί αἱ ἄμ- πελοι καί τὰ δάση, ἅτινα κατακλύπτουσι τὸ ἕδα- ρος τῶν Γραμμενοχωρίων καί καθιστῶσι τὴν φυσι- κὴν αὐτῶν καλλονὴν ἀπαράμιλλον, δὲν ποτίζονται παρὰ ἀπὸ τὰς βροχὰς τοῦ οὐρανοῦ. Διότι ὕδατα πηγαιὰ ὕδατοῦ δύναται τις ν' ἀνεύρῃ παρ' αὐτοῖς ἐν τῇ ἀκαίτουμένη ποσότητι. Ἡ σπάνις αὐτῶν εἶνε ἐκπληκτικὴ. Καί τούτο εἶνε ὅπερ μετρίζει πῶς τὸ ποιητικὸν τῶν τοποθεσιῶν των. Φαντασθήτε ὅτι ὀκτῶ ὀλοκλήρα ἐξ αὐτῶν χωρία ὑδρεύονται εἰς ἕν καί μόνον φρέαρ, εἰς τὸ πλατὺ πηγὰδι ὀνομαζόμε- νον, κείμενον περὶ τὸ μέσον αὐτῶν. Ἀπὸ πρωίας μέχρι καυθατῆς νυκτός ὁ συναστισμὸς τῶν γυναι- κῶν τῶν χωρίων ἐνταῦθα εἶνε ἀπερίγραπτος. Ἀπο- λαμβάνει δὲ διασκεδαστικοῦ θεάματος ὁ διερχόμενος τότε καί βλέπων αὐτὰς συνωθυμένας μετὰ κραυ- γῶν διὰ νὰ πάρουν ἄρᾶδα, μὲ τὰ ζῦλινα βουτσέλια των εἰς τὰς χεῖρας ἢ ἐπὶ τῶν ὤμων.

Αἱ Γραμμενιατίσσαι εἶνε πολυτοκοί. Σπανίως ὄθεν ἀπαντᾷ τις ἐνταῦθα γυναίκα τριετὴς χειραγω- γοῦσαν παιδίον καί μὴ θηλάζουσαν καί ἐπωμιζου- σαν. Ὅσακις δὲ δὲν ἀπασχολοῦσιν αὐτὰς αἱ τῶν ἀγρῶν, τῶν ἀμπελων καί τῶν ποιμνίων ἐργασίαι, εἰς ἃς βοηθοῦσι τοὺς συζύγους των, καταγίνονται εἰς τὰς οἰκίας των νήθουσαι, πλέκουσαι καί κατα- σκευάζουσαι μετ' ἐξειδισμένης λεπτότητος καί φιλο- καλίας τὰ ἐπιπλά καί τὰ ἐνδύματά των. Εἶναι καί λίαν καλλίφωνοι. Διὸ καταμαγεύουν ὡς ἄλλαι Σει- ρῆνες, τοὺς διαβάτας, ὅταν τὸ θέρος τὴν νύκτα, — ἵνα μὴ ἐκθέτωσι τὴν ἡμέραν τὴν λεπτότητα τοῦ προσώπου των εἰς τὰς καυστικὰς τοῦ ἡλίου ακτί- νας, — θερίζουσαι εἰς τοὺς ἀγρούς μέχρι πρωίας, ψάλλουσι τὰ ὠραία τοῦ θέρους τραγοῦδια των.

Εἰς τὰ χωρία ταῦτα παρατηρεῖ τις καί καλά τινα πανηγυρικὰ ἔθιμα. Οὕτως εἰς Κόνισκαν τὴν ἡμέραν τοῦ Ἁγ. Γεωργίου (23 Ἀπριλίου), καθ' ἣν πανηγυρίζει ὁ ὀμώνυμος βυζαντινὸς τοῦ χωρίου ναός, συγκροτεῖται πεζοδρομικὸς ἀγὼν ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ἄκρου τῆς κοιλάδος μέχρι τοῦ ἑτέρου, ἐνθα ἀναρτῶσιν ἐπὶ ἱσταῦ τὸ βραβεῖον τοῦ νικητοῦ, ἐκ χρηματικοῦ πο- σοῦ συνιστάμενον, ἐντός ἐρυθροῦ μανδηλίου. Εἰς Γραμμένο τὴν Πρωτομαγίαν κατασκευάζουν ἐξαιρε- τικούς ἄρτους, οὓς φέρουσι μεθ' ἑαυτῶν, μεταβαί- νοντες οἰκογενειακῶς εἰς τὴν δασώδη θέσιν Ἀμα- λαγιάδες, ἐνθα συνήθως ὑπάρχουν τὰ ποιμνιοστά- σια, καί συντρώγου καί συνουθυμοῦν μετὰ τῶν ποιμένων των, ἐορτάζοντες τὰ εἰσόδια τοῦ χαριτω- μένου μηνός. Τὴν δὲ ἡμέραν τῆς Ἀναλήψεως αἱ νεάνιδες ὄλων τῶν Γραμμενοχωρίων μεταβαίνουσι

ἐν ὀμίλοις ἀπὸ πρωίας μετ' ἠμμάτων εἰς θέσιν Πλός, παρὰ τὸ πλατὺ πηγὰδι, ὅπου συλλέγουσιν εἰς μι- κροὺς βόλους πλὴν χώματος, τὸν ὅποιον μεταχει- ρίζονται καθ' ὅλον τὸ ἔτος πρὸς καθαρισμὸν τῆς μικρῆς καί πυκνῆς κόμης των, ἐπιστρέφουσι δὲ τὸ ἑσπέρας μὲ τὰ ἰδία ἠμματα. Ἐπίσης τὴν Τρίτην τοῦ Πάσχα, καθ' ἣν ἐκκλησιάζονται πάντα τὰ χω- ρία εἰς κεντρικόν τινα ναῖσκον, αἱ γυναῖκες καί αἱ νεάνιδες αὐτῶν, μετὰ τὴν θεϊὰν λειτουργίαν, στή- νουσι μέγαν δημόσιον χορὸν. Ἄς φαντασθῇ ἕκα- στος ἐξ ὑμῶν ποῦ φθάνουσι τότε οἱ ἀντίλαλοι τῶν τραγουδιῶν των. Λέγεται μάλιστα, κατὰ παραδο- σιν, ὅτι εἰς παρωχημένους χρόνους, ὅτε ἦσαν πολὺ εὐπύροι οἱ Γραμμενωῖται, ἡ κλαγγὴ τῶν ἀργυρο- χρύσων κοσμημάτων τῶν γυναικῶν των κατὰ τὸν μέγαν χορὸν τῆς Λαμπρῆς, ἠκούετο μέχρι τοῦ ἑτέ- ρου ἄκρου τῆς κοιλάδος, εἰς ἀπόστασιν δύο ὀλο- κλήρων ὥρων. Ἐν τῶν ὠραίων ἡμάτων, ἅτινα χορεύουν τότε, εἶνε τὸ ἀκόλουθον, ὅπερ ἀτυχῶς ἀτε- λὲς ἠδυνήθη νὰ συγκεράτῃσιν ἐν τῇ μνήμῃ μου:

Εὐπάτε, ἄγορες, ἔς τὸ χορὸ νὰ μάθετε τραγοῦδια,
Νὰ ἰδῆτε καί νὰ μάθετε πῶς πιάνεται κ' ἡ ἀγάπη.
Ἀπὸ τὰ μάτια πιάνεται, στὰ χεῖλι κ' αὐθαίνει,
Κι' ἀπὸ τὰ χεῖλι ἔς τὴν καρδίαν . . .

Καί τῷ ὄντι. Εἰς τὸν μέγαν χορὸν τῆς Λαμπρῆς συνάπτονται οἱ ἐρωτες μεταξὺ τῶν νέων. Ἐκεῖ βλέπουσιν ἐλευθέρως ἀλλήλους καί ἐκλέγονται διὰ τῶν ἀνταλλαγασμένων βλέμμάτων. Ἐπειτα ἔρχον- ται αἱ στιγμιαία καί λίαν προσωλακτικά συναν- τήσεις ἀνά τὰ δάση καί τοὺς ἀγρούς, περιοριζόμε- ναι εἰς ἕνα χαριετισμὸν καί εἰς ἕν ἐγκαρδίον μειδιᾶμα μόνον καί τέλος ἡ προξενεῖα καί ὁ γάμος, τοῦ ὁποίου αἱ συνθήκαι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲν διαφέ- ρουν ἀπὸ τὰς τῶν ἄλλων ἠπειρωτικῶν λαῶν. Παρὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον τῶν Γραμμενοχωρίων διέρχεται ὅπισθεν λίαν πετρώδους λοροσειρῆς παρα- πτόταμος τῆς τοῦ Καλαμῆ, καταβαίνων ἀπὸ τὴν χώ- ραν τῆς ἀίπυνοῦτος Δωδώνης. Εἰς τὴν ἀντίπεραν δ' αὐτοῦ ὄχθη ἐπὶ τῶν ὑπορειῶν ὑψηλοῦ βουνοῦ καί ἐντός πυκνοστάτου παναρχαίου δάσους ἐκ πρί- νων καί δρυῶν ὑπάρχει τὸ παλαιόν, μέγα καί πλού- σιον ἀλλοτε μοναστήριον τῆς Λυκοστάνης, ὄνομα καί πρᾶγμα, διότι τὸ δάσος αὐτῆς εἶνε ἐνδιαίτημα προαιώνιον ὀλοκλήρων ἀγγελῶν λύκων. Συνήθως δὲ χρησιμεύει καί ὡς λημέρι ληστοσυμμοριῶν Τσάμι- δων. Τὸ μέρος τούτο ἀνήκει εἰς τὸ τμήμα Κουρέν- των, τὰ δὲ χωρία αὐτοῦ, ἅτινα εἶνε πάντα ὄρεινά καί πλήρη ἀγρίας καί ἡμέρου συνάμα φυτείας, κα- λοῦνται Λυκοχώρια, ἐκ τοῦ δούσκου, εἶδους γλα- μαλῆς δρυός. Ἐκτός ὅμως τῆς δρυός καί τῆς πρί- νου φύονται ἐν ἀφθονίᾳ ἐπίσης ἐνταῦθα ἡ κόμαρος καί ἡ κερσεύα. Τὸ δὲ ἕδαφος, καίτοι πολὺ ὄρεινὸν καί ὑψηλόν, παράγει ἀρκετὰ γεννήματα καί εἶνε ἰδίᾳ πρωςπορώτατον εἰς ἀμπελοφυτεῖαν, εἰς ἣν μετὰ ζῆλου ἐπιδίδονται οἱ εἰς ἄκρον φιλόπονοι καί φιλό- τιμοι κάτοικοι αὐτοῦ. Τὰ χωρία ταῦτα ἔχουσι καί ἄρθρα ὕδατα, ἅτινα καταλείθονται ἀπὸ τῶν κο- ρυφῶν τοῦ βουνοῦ, κρυσταλλώδη καί δροσερά, ὅτε μὲν κελαρῦζοντα ἐν μέσῳ τῶν φυτειῶν ἐπὶ ὀμιλοῦ ἐδάφους, ὅτε δὲ κατασυντριβόμενα μετὰ πατάγου

έν ειδει καταρράχτου από ύψηλῶν ἀποτόμων βράχων, οὗς οἱ ἐγγώριοι ὀνομάζουν **ραϊδιά**. Τούτων ἕνεκα τὰ χωρία ταῦτα παράγουσι καὶ γυναίκας ὠραιότερας καὶ ἄνδρας γενναίους καὶ ὑψηλόφρονες, τὰ δ' ἔθιμα αὐτῶν κατέχουσι τὴν μέσην οὕτως εἰπεῖν θέσιν μεταξὺ τῶν ἔθιμων τῶν Γραμμενοχωρίων καὶ τῶν τῆς Ταμουριζῆς, μεθ' ἧς γειτνιαῖουσιν πρὸς δυσμάς.

Καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἐπροτιμήθη περισσότερο τὸ ὄρεινόν τούτο μέρος. Αἱ ράχεις καὶ οἱ ἄγροι τῶν χωρίων ἐνταῦθα βριθοῦσιν ἐκ τῶν λιθίνων καὶ μεταλλίνων λειψάνων ἐκείνων. Εἰς τὸ χωρίον Κωστανιανῆ σῶζεται ἀκέραιος μικρὸς χριστιανικὸς ναὸς τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν πρώτων τοῦ χριστιανισμοῦ χρόνων. Εἶνε σταυρεπίστεγος, ἐκτισμένος ἐπὶ ὀγκωδῶν θεμελιῶν ἀρχαίου ἑλληνικοῦ ναοῦ, κεκοσμημένους ἐξωτερικῶς μετὰ διάφορα κεραμοπλαστικὰ ἀρχιτεκτονικὰ κοσμηματα καὶ σύμβολα χριστιανικὰ πληροῦντα, οὕτως εἰπεῖν, τοὺς τοίχους αὐτοῦ διὰ μυστηριώδους θρησκευτικῆς ἐννοίας. Ἐπίσης παλαιότατος εἶνε καὶ ὁ ἐσωτερικὸς αὐτοῦ ρυθμὸς καὶ διάκοσμος καὶ αἱ ἀμφογραφίαι αὐτοῦ. Λέγεται δὲ ὅτι ἦτο ἐπὶ μακροῦς αἰῶνας τεθαμμένος, ἀγνωστος καὶ ἐρημος ἐντὸς τοῦ περικυκλούμενου σήμερον τὸν περίβολον τῆς αὐλῆς αὐτοῦ δάσους καὶ πρὸ ἑκατὸν μόλις ἐτῶν ἀνευρέθη ὑπὸ τινος βλαχοποιμένου ζητούντος ἐντὸς τοῦ δάσους ἀποπληνθεῖσαν αἰγὰ του. Πρὸ τῆς μικρῆς θύρας τῆς αὐλῆς του ἀναβρῖει ἐκ τῆς ρίζης γηραιῆς πρίνου ἀρθρον ὕδωρ, ποτίζον τοὺς διαβάτας διὰ φυλίνου εὐώδους κρουνοῦ. Οἱ χωρικοὶ περὶ αὐτοῦ καλλιεργοῦντες τὴν γῆν ἀνορύπτουσι διὰ τῆς σκαπάνης καὶ τοῦ ἀρότρου ἀρχαίους κεράμους καὶ νομίσματα τῆς ἐποχῆς τοῦ Πύρρου καὶ τῶν Ρωμαίων καὶ Βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Μεταξὺ τῶν χωρίων Ψίνας καὶ Δραγοψῆς ἐπὶ βραχῶδους πλήρους σχισμάδων ὑψώματος, κεκαλυμμένου ὑπὸ παναρχαίων δρυῶν, παρατηροῦνται λαμπρότατα ἐρείπια ἀρχαίου ναοῦ, εὐρύχωρου, ἐκτισμένου ἐκ λίθων μεγάλων καὶ ἐπιμελῶς λελαξευμένων. Ἴσως ὁ ναὸς οὗτος ἦτο ἀφιερωμένος τῷ Διονύσῳ, διότι καὶ σήμερον παντοῦ περὶ αὐτοῦ ἀμπελοῦς φυτεύουσιν οἱ ἐγγώριοι, ἀνευρίσκοντες ἐν αὐτοῖς συνήθως ὑπὸ τὰ χῶμακα ἀρχαίους λιθίνους ληνούς. Μεταξὺ δὲ Δραγοψῆς καὶ Λυκοστάνης θέσις τις ὀνομάζεται **Κεραμαριῶ**, ἐνθα ἀνευρίσκονται σωροὶ μεγάλοι τεμαχίων ἀρχαίων κεράμων, σημεῖον ὅτι ἐνταῦθα ἄλλοτε κατεσκευάζοντο τοιαῦτα. Ἀνευρίσκουσι προσεπί: ἐνταῦθα οἱ χωρικοὶ, ἀροτριῶντες ἢ σκάπτοντες τὴν γῆν, ἵνα καλλιεργήσωσιν αὐτήν, διάφορα ἀρχαία νομίσματα καὶ κοσμηματα. Εἶδον ἰδίως ὄμμασιν ἀρχαίων δακτυλιδίων ἀνευρεθέντα εἰς ἄγρον τινα ἐνταῦθα, ἐρ' οὐ παρίστατο ἐγγύστατος κεραλή πωγωνοφόρος καὶ φαλακρὰ κρατούμενη εἰς ὄνυχας αἵτου καὶ αἰωρουμένη εἰς τὰ ὕψη. Μοὶ εἶπον δὲ ὅτι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἀνευρέθησαν ἐκεῖ ἀγάλματα, ἀγγεῖα, στέφανοι, περιστερά, ἀστὴ, σάπτρα κ.λ.π. ἐκ χρυσοῦ, ἀργύρου καὶ χαλκοῦ. Ἐκ τούτων δὲ πάντων φέρομαι νὰ εἰκάσω ὅτι τὸ μέρος τούτο κατοικεῖτο κατὰ τὴν ἀρχαίους χρόνους πυκνῶς καὶ ὑπὸ λαοῦ λίαν εὐπόρου καὶ πεπολιτι-

σμένου, ἴσως ὑπὸ τῶν Σελλῶν τῶν ἐκ τοῦ Ὀμήρου γνωστῶν ἱερέων καὶ ὑποφρητῶν τοῦ μαυτείου τῆς Δωδώνης, εἰς τὴν χώραν τῆς ὁποίας δύναται νὰ περιληφθῇ, ἢ ὑπὸ πλούσιων μεταλλουργῶν Μολοσσῶν, διότι τὸ εἶδος ἐδῶ περιέχει καὶ διάφορα εἶδη μεταλλικῶν οὐσιῶν, οἷον ἀργυρον, χαλκόν, χρυσόν, σίδηρον, ἀντιμόνιον, μόλυβδον, ἄνθρακα, πετρέλαιον καὶ πίσσαν, ὧν πλείστα στρώματα φαίνονται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, πλείσται δὲ πηγὴ πίσης καὶ πετρελαίου φέουσι κατὰ τὰς ὑπερεῖας τοῦ βουνοῦ εἰς τὴν ἀκροποταμιάν, βάπτουσαι διὰ διαφόρων χρωμάτων τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ καὶ δοῦσαι ἀνεκκῆθεν εἰς τὸ μέρος τὸ ὄνομα **Πίσσα**. Ἐπίσης πολλά ἤκουσα ἐνταῦθα καὶ περὶ ὑπογείων μυθικῶν θεσχυρῶν φυλαττομένων ὑπὸ δράκόντων καὶ ἀπειροπληθῶν ὄφρων.

Ἀνέσθη καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ βουνοῦ. Ὀνομαζέται **Αἰ-Λιά**, ἐκ τοῦ ἐπ' αὐτῆς κειμένου μοναστηρίου τοῦ ὄρειοῦ Προφῆτου. Ἀπὸ ταύτης ἀπολαμβάνει τις ἐκτάκτου πανοράματος. Πέραν εἰς τὸ ἀνατολικόν ἄκρον τοῦ ὄριζοντος διαγράφονται ὑπεράνω τῶν χαμηλῶν βουνοσειρῶν τῆς Ἑλλησπίας ὕψηλα καὶ εὐγραμμοὶ αἱ χιονοσκεπέες κορυφαὶ τῆς Πίνδου, φθάνουσαι μέχρι τοῦ οὐρανοῦ καὶ ἀποκλείουσαι τὸν ὄριζοντα ἐν εἶδει σειρῆς μακροῦ γιγαντιαίου τείχους. Πρὸς βορρᾶν καταπλημμυροῦνται ὑπὸ τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου αἱ σκιερὰ καὶ ἄγρια δειράδες τῆς Σιουτίστας καὶ τὰ χωρία τοῦ Γραμμενοῦ καὶ τῆς κοιλάδος τοῦ Καλαμοῦ, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων ἀπαστρέπτουσιν ὡς κρύσταλλοι αἱ λευκαὶ στιλπναὶ στέγαι τῶν οἰκιῶν τῆς ὠραίας Ζίτσας, ἀναρριχωμένων ἀμφιθεατρικῶς ἐπὶ τῶν νῶτων κωνοειδοῦς βουνοῦ, τοῦ ὁποίου τὴν ἐκλαμπρον καλλονὴν ὑπερύμνησεν ὁ λόρδος Βύρων. Πρὸς δυσμάς δὲ κατέρχονται μέχρι τῶν μυροδόλων ἀκτῶν τοῦ Ἴονίου πελάγους τὰ βουνὰ τῆς Ταμουριζῆς καὶ πρὸς νότον ἀνακύπτουσι ἢ μία ὀπισθεν τῆς ἄλλης, δίκην κεφαλῶν ὕδρας λερναίας, αἱ ὀγκώδεις καὶ ἐνδοξοὶ κορυφαὶ τῶν Σουλιωτικῶν βράχων ἀπότομοι καὶ γυμναί.

Κατωτέρω τῆς κορυφῆς τ' **Αἰ-Λιά** ἀπαντᾷ τις μικρὰν πηγὴν ὕδατος, φέοντος ἠσυχῶς πρὸς τὸ χωρίον Ψίνα. Τὸ χῶμα αὐτοῦ εἶνε ὑπόξανθον ἕνεκα τῆς μεταλλικῆς, φαίνεται, ιδιότητος τοῦ εἰδέου, καὶ ἡ πηγὴ ἐκ τούτου ὀνομάσθη **Σανθόπλου**. Οἱ ἐγγώριοι ὅμως, οὐδεμίαν ἰδέαν ἔχοντες περὶ τούτου, μυθολογοῦσιν ὅτι κατὰ τὰς σεληνοφωτιστούς θερινὰς νύκτας συναθροίζονται περὶ αὐτὴν αἱ Νεράιδες, αἵτινες στήνουσιν χοροὺς καὶ λούονται ἐν αὐτῇ καὶ τὸ ὕδωρ τῆς ἔλαβε τὸ ξανθόν τῆς κόμης αὐτῶν χῶμα. Καθ' ἢν ὥραν καταρχόμεθα μετὰ τῶν συνοδῶν μου ἐκ τῆς κορυφῆς καὶ ἐπιλησιάζομεν εἰς τὴν πηγὴν, μικρὰ ὠραιότατη χωριατοπούλα, ἔχουσα κατὰρρατα τὰ ὦτα καὶ τὸν λαίμονα καὶ τὴν κόμην τῆς με ὀρμαθῶς ἐρυθρῶν κερασιῶν, ἐνεκατοπτριζέτο ἐν τῷ ὕδατι, τὸ ὁποῖον ἔτρεχεν ἑμπροσθέν τῆς ἀνα τὸς γάλλικας με ἠσυχον μελωδικόν μορμουρισμόν, ὡς νὰ ἐτραγουδοῦσεν ἄθωα καὶ περιπαθῶς τὰ ἄγνὰ κάλλη τῆς κορασίδος, ἐνῷ παρέκει ἐπὶ τῆς γλῶσσης τοῦ βουνοῦ ἔβοσκον αἰριτωσαὶ δύο-τρεις περδαλαί

KIMΩN ANDPPEAΔHΣ¹

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΜΥΘΙΣΤΟΡΙΑ

Γ'.

Ὁ Κίμων προσκεύασε τὰ τοῦ γάμου τῆς ἀδελφῆς του μετὰ στοργῆς πατρός, μετὰ τῆς οὐρανίας εὐτυχίας τῶν μαρτύρων καὶ μετέσχε τῆς χαρῆς τῶν γάμων τῆς ἐν ἐξάρσει εὐδαιμονίας, τῆς ἀληθοῦς εὐδαιμονίας, ἣν προσπορίζει τῶν ἀγαπωμένων ὄντων ἡ εὐτυχία εἰς ἐκείνους τῶν ὁποίων ἡ αὐταπάνησις καὶ ἡ ἐθελοθυσία τὴν ἐδημιούργησαν.

Μετὰ τινος ἡμέρας ἡ νέα οἰογένεια, ἡ ὁποία ἐβλάστησεν ἀπὸ τῆς τέφρας τῆς πατρικῆς οἰογένειας θὰ ἀνεχώρει, ὅπως ἐγκαταστῆ εἰς Τρίπολιν.

Εἰργάσθη αὐτοπροσώπως ὁ Κίμων εἰς τὴν συνσκευὴν τῶν ἐπίπλων, τὰ ὁποία πάντα ἐδώρησεν εἰς τὴν ἀδελφὴν του καὶ ἔβλεπε τοὺς ἀψύγους τούτους συνοίκοις, τῶν παιδικῶν τῶν χρόνων τοὺς προσφιλεῖς συντρόφους, καλυπτομένους ὑπὸ σανιδίων, κατηλουμένους, ὡς, ὑπὸ τοῦ φερέτρου τὸ κάλυμμα, τὸ λείψανον προσφιλοῦς ἀποπτάσης ὑπάρξεως ἔβλεπεν μετὰ σπαραγμοῦ ψυχῆς, ἐξαρριζόμενα ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν του τὰ τῶς ἀδιάφορα ταῦτα ἀντικείμενα, τὰ ὁποία ποτὲ μέχρι τούδε δὲν εἶχον ἐκλύσει τὴν προσοχὴν του.

Ἄλλ' ὑπάρχουν στιγμῆ ἐν τῷ ἀνθρώπινῳ βίῳ, στιγμῆ ἀλγεινῶν κρίσεων τῆς ψυχῆς, καθ' ἧς τὰ ἄψυγα ἀντικείμενα ἀρυπνίζου τὴν καρδίαν ἡμῶν κατὰ τρόπον παράδοξον.

Νομίζει τις, ὅτι στοργὴ θερμὴ, ἀγάπη φλογερὰ ἐλάνθανεν ἐν ἡμῖν πρὸς τοὺς ἀρῶνους, τοὺς ἀψύγους τούτους φίλους, ἥτις ἐκρήγνυται ἀκράτητος εἰς ὀδύνην καυστικὴν κατὰ τὴν στιγμὴν τοῦ ἀπ' αὐτῶν ἀποχωρισμοῦ.

Διὰ τοῦτο κρύφα, φοβούμενος τὸ γέλοισιν, τὰ κατεφίλει ἐν ἑκάστῳ πρὶν τὰ ἀποχωρισθῆ καὶ τὸ δάκρυ δυσπαίθεος ὑπέτρεμεν εἰς τὸν κανθὸν τῶν ὀφθαλμῶν του καὶ τῆς σφύρας ὁ κρότος πολλοὺς ἐκάλυψε πικροῦς του στεναγμοῦς, ἐνῷ ἡ διάνοιά του προσήρμοζεν ἀνά μίαν ἀνάμνησιν εἰς ἕκαστον τῶν ἀντικειμένων τούτων.

Ἄγ! Αὐτὸ τὸ καλάμαρι ποῦ ἔγραψε τόσα χρόνια ὁ ἀγαπημένος ὁ πατέρας του, μετὰ τὴν σπασμένην ἀμμοδόχην! Αὐτὸς τὴν ἐσπασε μικρὸς τὸ θυμῷ καὶ τὸν πῆραν τὰ καλάμματα τότε ἀπὸ τὸ φόβο, καὶ ὁ πατέρας του ἀντι νὰ τὸν μαλώσῃ τὸν ἐγκάιδευσεν, τὸν φίλοῦσε. Κ' αὐτὸ τὸ σανιδένιο, τὸ πρόστυχο τραπέζι, πόσα χρόνια σκυμμένος ἀπάνω του μετὰ τὸ λυγνὰρι ἐμελετοῦσε τὰ σχολικά του μαθήματα, πόσαι φοραὶ ἀφρημένος ἐσκάλιζε ἀπάνω του τὸ ὄνομα του, ἢ ἐξωγράφειε καρδιὰ. Κ' αὐταῖς ἡ παλῆαῖς χαλκογραφίαις ἢ σκοροφαγωμέναις, μετὰ ὑποθέσεις τῶν πολέμων τοῦ Ναπολεόντος, μετὰ τὰς μάχας τοῦ Βάγραμ, τῆς Ἰένας, τῆς Μοσκοβίας, ποῦ τὰς ἐθαύμαζε μικρὸς, ἀνεθασμένος στῆς καρδίαις! Ὡς φύγη καὶ ἡ πολυθρόνα τοῦ πατέρα του,

δαμάλεις μετὰ τῶν ζωηρῶν μόσχων τῶν, ἄς ἐφύλαττεν ἢ μικρά. Ἄμα μᾶς εἶδεν ἐμελετῆσαν χερσιστακ, ἠγέρθη ὀρθία, ἠρυθρίασεν ἐξ αἰδοῦς, ἐχάμῃλωσε μέχρις ἐδάφους τὰ βλέμματά της καὶ τρέχουσα ἐγάθη ὀπισθεν τῶν θάμων καὶ βράχων ἐλαύνουσα διὰ λίθων πρὸ αὐτῆς τὰς δαμάλεις της. Μόλις δὲ μετὰ τινος λεπτὰ ἤκουσαμεν τὴν λεπτὴν φωνήν της, μεθ' ἧς ἐψάλλε τὸ βουκολικὸν ἔσμα της. Ἄλλὰ καὶ ἡ φωνὴ τῆς βλαμυθῶν ἐξέλιπε πολὺ μακρὰν μας.

(1893)

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ

ΣΤΟΝ ΚΡΥΣΤΑΛΛΗ

Στοῦ Πίνδου ἀπάνω τὴν κορφή ποῦ αἱ σταυρακτοὶ πετάνε
Κι' οἱ λαγαδιῆς του ἀντηλάλουν τοὺς ἤχους τῆς φλογέρας,
Ποῦ τὰ κοπαδιὰ σκορπιστὰ στὴς ράχες του βοσκᾶνε,
Καὶ νύφερτῃ σκορπίζει ζωὴ ὁ ἕσπερος αἰθέρας.

Ἄπάνω ἐκεῖ στὸ ἐξάναντο τὸ μνήμα τοῦ ἄς σκάψουν
Νὰ βλέπῃ πρὸς τὰ Γιάννινα καὶ στὸ Συράκο πέρα,
Κι' ἐκεῖ ψηλὰ-ψηλὰ τὸ νεὸ Τραγουδιστὴ νὰ κάψουν,
Γιὰ ν' ἀγορική ἐλευθέρῃ τὸν σκληρωμένο ἀέρα.

Στὴν ἀγκυλιὰ τοῦ ἄς βάλουσε φλογέρα καὶ ὄχι λύρα,
Κι' ἄς γράψουσε στὴν πλάκα του ἀπάνω πῶς ἐγάθη
Μεσ' στὴ λαχτάρα τῆς ζωῆς, μεσ' στοῦ Ἀπριλίου τὰ μύρα,
Πρὶν τραγουδήσῃ, πρὶν νὰ βγῆ ἀπ' τῆς σκληριῆς τὰ πάθη.

Καὶ ἄς φυτέψουν ἔλατο στοῦ τάφου του τὸ χῶμα,
Στὸν ἴσκιο του νὰ τρέχουσε βοσκόι καὶ βουκολοῦδια
Κι' ὄλα τοῦ λόγγου τὰ πουλιὰ ν' ἀρχίζουσι μ' ἕνα στόμα
Νὰ λένε τὰ τραγούδια του, τῆς στάνης τὰ τραγούδια.

Κι' ὅταν περνᾷ ὁ ἄνεμος μεσ' στὰ κλαδιὰ τοῦ ἐλάτου,
Καὶ σὰν νὰν ὕπνου ἀνάσασμα ἠχολογοῦν τὰ φύλλα
Καὶ λέν' τραγούδια τῆς ζωῆς καὶ ὄχι τοῦ θανάτου,
Θὰ νοιώθῃ καὶ ὁ Τραγουδιστὴς ζωῆς ἀνατριγυλά.

Κι' ἐν ἄλλο τότε θλιβεροῦ τραγουδι ἀπ' τὸ μνημεῖο
Θὰ ψιθυρίζῃ ὁ ἔλατος στὴν ἀγκυλιὰ τοῦ ἀπείρου
Συγκρατῆτὸ καὶ ἀστειρευτο σὰν τὸ νερὸ τὸ κρῦο
Ποῦ γύνουν οἱ κρυστάλλινες βροσυλλές τῆς Ἡπείρου.

ΛΑΜΠΡΟΣ ΑΣΤΕΡΗΣ

μὲ τὸ τριμμένο δαμάσκη στὸ μέρος ποῦ ἀκουμποῦσε τὸ κεφάλι του, κρατώντας στὰ γόνατά τὰ παιδικά του. Ὡς κ' αὐτὰ τὰ σπασμένα παιγνίδια, λησμονημένα φρόκαλα στῆς γωνιάς τῶν ντουλαπιῶν, ποῦ θὰ ὀχτοῦν στοὺς δρόμους, πῶς τοῦ θερίζουν τὴν καρδιά, πόσα πράγματα τοῦ θυμίζουν! Ἄχ! Τί εἶναι αὐτὴ ἡ γλυκεῖα ἡ ἀπροσδιόριστη μυρουδιά ποῦ ἀναδίνουν τὰ ἐμάστια, ποῦ φύλαγαν τῆς ἀγιασμένης μάννας τοῦ τὰ ρούχα; Δέματα λεβάντας, σκόρπιοι μενεξέδες, ποῦ διετήρησαν ἐκεῖ χρόνια θαμμένη τὴ μυρουδιά τους, γλυκεῖα σάν τὸ ἄρωμα τῆς ψυχῆς ἐκείνης ποῦ τὰ σκόρπισε 'κεῖ μέσα!

Ἄλλὰ τὰς ἐντυπώσεις ταύτας ἡ προσμελιδωσα τοῦ νέου βίου εὐτυχία δὲν καθίστα ἐπίσης αἰσθητάς καὶ εἰς τὴν Μαρίαν. Λέγουν ὅτι ἡ εὐδαιμονία καθίστα εὐσυμπαθέτους καὶ εὐεπιφύρους εἰς συγκινήσεις τὰς ψυχὰς· τὸ ἐπ' ἐμοί, τὸν ἐγωισμὸν μόνον φρονῶ ὅτι καλλιεργεῖ καὶ ἐκτρέφει ἡ εὐτυχία.

Ἄλλ' ὁ Κίμων, ὅταν, προπέμψας τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ καὶ τὸν Γεώργιον, ἐπέστρεψεν ἐκ Μύλων εἰς Ναύπλιον μόνος, τῶν πάντων ἕρημος, ἤσθλη πρὸς στιγμὴν καμπτόμενον τὸ θάρρος του ἐπὶ τῇ προσφύει τοῦ μέλλοντος.

Ἦτο ἤδη νύξ. Ἐνόμισεν, ὅτι θὰ ἀντλήσῃ θάρρος καταφεύγων πανύστατον, ὡς εἰς ἄσυλον, ὑπὸ τὴν στέγην τῆς πατρικῆς οἰκίας τῆς ἐρήμου καὶ γυμνῆς, τῆς ὁποίας τὴν κλεῖδα τὴν ἐπισῶσαν ἔπρεπε νὰ παραδώσῃ εἰς τὸν ἐνοικιαστῆν, εἰς τὸν ὁποῖον τὴν ἐμίσθωσεν ὁ γαμβρὸς του.

Οὕτω, οἵμοι, καὶ τὰ ταλαίπωρα πτηνά, ἀδυνατοῦν νὰ ἀπομακρυνθοῦν τοῦ κλάδου, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἠγείρετο ἡ κατακρημνισθεῖσα ὑπὸ τῆς καταγίδος καλιὰ των.

Πόσον παρέμεινε μόνος ἐν τῷ σκότει, εἰς τὸν οἶκον τοῦτον, ἐν τῷ ὁποίῳ εἶδε τῆς ζωῆς τὸ φῶς, καὶ ἀπὸ τοῦ ὁποῖου ἀνεχώρησαν πρὸ αὐτοῦ πάντες, ὅσους ἠγάπησε, κανεὶς δὲν ἔμαθε ποτέ. Ἄλλὰ πῶχῃ τις γῆρα κατοικοῦσα εἰς τὸ κάτω πάτωμα διεγείτο, ὅτι μέχρι βαθείας νυκτὸς ἤκουε λυγμούς πεπνυγμένους, καὶ ποτε ὀδύνης καὶ ἀπογνωσεως κραυγὰς.

Φαίνεται ἐν τούτοις ὅτι Ἐκείνου τοῦ ὁποῖου ἡ ψυχὴ, κατὰ τινὰ νύκτα προσμοίαν, ἐπάλασεν ἐν τῷ κυματώδει ὠκεανῷ τῆς ὀδύνης ἐπὶ τοῦ ὄρους τῶν ἐλαίων, ἠλέησε καὶ ἐνίσχυσε τὸν Κίμωνα, διότι τὴν ἐπισῶσαν ἤρεμος, γαλήνιος, πλήρης βαθείας ἐγκροτερήσεως, παρουσιάζετο ὡς νεκρὸς ἐθελοντῆς εἰς τὴν διοίκησιν τοῦ συντάγματός, τὸ ὁποῖον ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης θὰ ἀπετέλει τὴν οἰκογένειάν του.

Δ'.

Ἦτο πολὺ ἀπότομος, πολὺ τραχύς ὁ Γολγοθᾶς, τὸν ὁποῖον ἀνέλαβε νὰ ἀνέλθῃ ὁ Κίμων Ἀνδρεάδης.

Ἀπὸ τῶν πρώτων βημάτων διείδεν, ὅτι ὁ βίος αὐτοῦ ἐμελλε νὰ ἀποβῇ δεινός ἀνεὺ ἀνακαγχῆς ἀγῶν, κατὰ τῶν ταλαίπωρων καὶ τῆς τραχύτητος τοῦ σταδίου, εἰς τὸ ὁποῖον εἰσῆλθε, ἀλλὰ δεινότερος ἀκόμη κατὰ τῆς ἀνθρωπίνης ἀδικίας. ἦτις καὶ εἰς τὸν στρατῶνα κατακίβει ἀράτης, καὶ τῆς

ὁποίας ἡ δίνη, ὡς ἐκ τῶν συνθηκῶν, ὑπ' ἃς κατετάχθη εἰς τὸν στρατὸν, αὐτὸν συνήρπαξε καὶ συνέστρεψε κατ' ἐκλογὴν.

Δὲν τῷ συνεχῶρουν τὴν ἀνατροφήν του, τὴν ἀβρότητά του, τὴν μόρφωσιν. Ἀπὸ τοῦ λοχαγοῦ, ὅστις ἐκινήσας ἐκ τοῦ χωρίου του, ὡς ἀντικαταστάτης κατέκτησε τὰς ἐπωμίδας τοῦ πεντάκις λαβῶν κατ' ἀνακατάταξιν τοῦ ἀντικαταστάτου τὴν ἀποζημίωσιν, ἀπὸ τῶν λοιπῶν ἀξιωματικῶν καὶ τοῦ ἐπιλοχίου, τῆς μάννας τοῦ λόχου, ὅστις ὁμῶς ἦτο πολὺ κακὴ μητριὰ διὰ τὸν Ἀνδρεάδην, μέγχι τοῦ ὑπαξιωματικοῦ τῆς ἐβδομάδος καὶ τοῦ δεκανέως τῆς ἐνωμοτίας, τοῦ τελευταίου τυραννίσκου ἐν τῇ ἱεραρχίᾳ τοῦ λόχου, ὁ ταλαίπωρος νέος εἶχε πάντας ἀμειλίκτους διώκτας, αἱ δὲ ποινὰ ἐπιπτον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του βαρεῖαι καὶ ὄγκωδεις, ὡς θερρινὴ γλάζα.

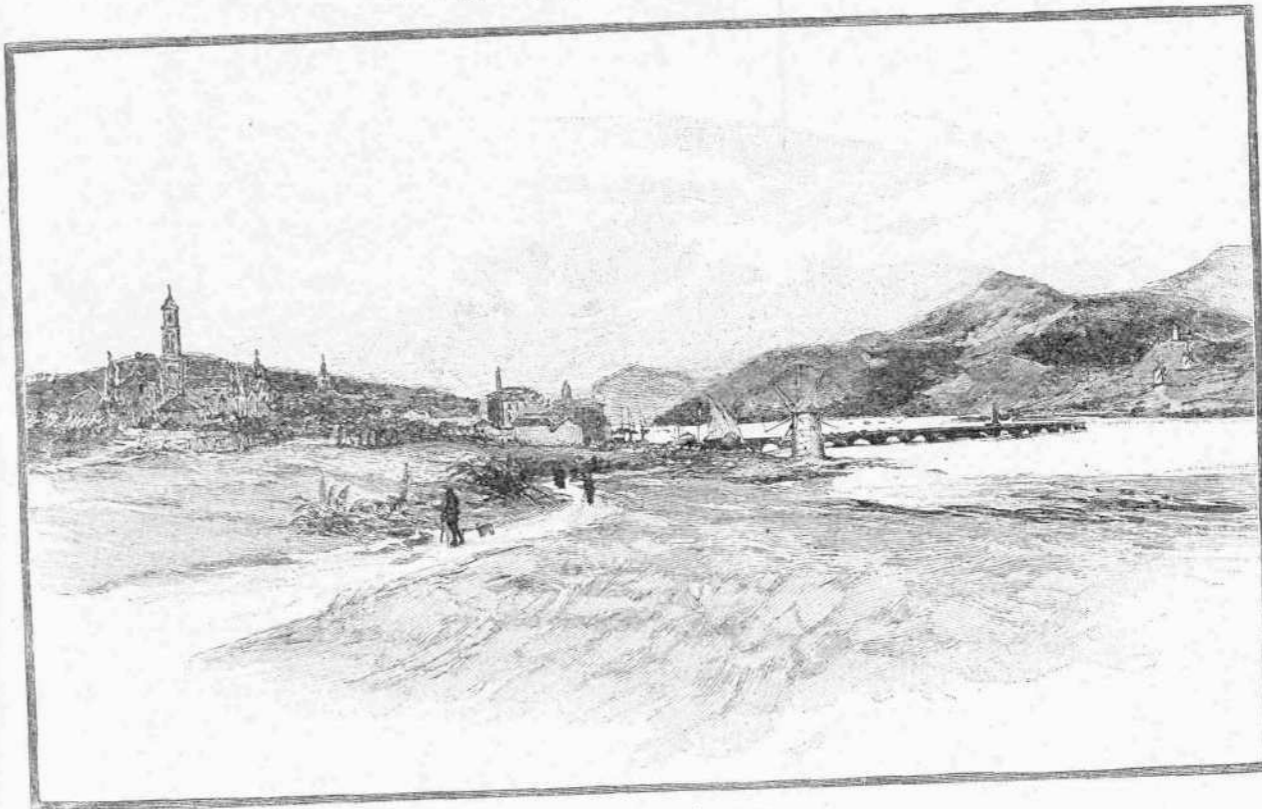
Δὲν λέγω ὅτι ἦσαν μαχητοὶ οἱ ἄνδρες ἐκείνοι· ὄλως τοῦναντίον. Εἶχε τότε τὸ στρατεῦμα ἀρετᾶς, αἰτινες ὁσημέραι καθίστανται σπανιώτεροι. Τῆς πολιτικῆς ὁ σάραξ δὲν εἶχεν εἰσχωρήσει ἐν αὐτῷ καὶ εἰς βαθμὸν πολὺ ἀνώτερον ἢ σήμερα ἦσαν ἀνεπτυγμένα τῆς στολῆς ὁ σεβασμός, τῆς ἱεραρχίας ἡ σιδηρὰ ἐπιβολὴ. Ἄλλ' ὡς πρὸς τὴν ἐκπαιδεύσιν, κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν τὰ γράμματα ἀπετέλουσαν αἰτίαν προγραφῆς ἐν τῷ στρατῶνι. Οἱ ὑπαξιωματικοὶ ἰδίως, ὧν οἱ πλείστοι εἶχον ἀγαθωτάτην κατὰ βάθος καρδίαν, ἀλλὰ ὑπὸ παχὺ περίθλημα σκληροτάτου φλοιῷ τραχύτητος καὶ σκαιότητος, θεωροῦν μετ' αὐτοκρατορικῆς περιφρονήσεως τὰ γράμματα, ὡς ἄχρηστον σκεῦος, βαρύνον ἀνωφελῶς τὸν στρατιωτικὸν σάκκον. Ὁ ἐγγράμματός ἦτο συνώνυμον τοῦ καλομαθημένου, ὡς τὸν ὠνόμαζον τότε, καὶ ἐπομένως ἀχρηστός.

Ἠκαθλὸν ἰκανοὶ μῆνες ἀπὸ τῆς κατατάξεως τοῦ Κίμωνος.

Εἶχεν ἤδη σημάσει τὸ σιωπητήριον ἐν τῷ παρὰ τὴν πλατείαν τοῦ Πλατάνου ἐνετικῷ στρατῶνι, μετὰ τὴν ὑπερήφανον ἐπ' αὐτοῦ λατινικὴν ἐπιγραφὴν, ἣν ἔστησεν ὁ ἐνετὸς ἄρχων ἐν ἐνθουσιασμῷ δικαίου ἐρωτισμοῦ, διότι, καίτοι πλησιάζουν αἱ συμπληρωθεὶς δύο αἰῶνες ἀπὸ τῆς ἐγέρσεώς του εἶναι· σήμεραν ἔτι, κἀλλιστον ὑπόδειγμα στρατιωτικῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

Τὸν θάλαμον τῆς ἐνωμοτίας τοῦ Κίμωνος ἐφώτιζεν ἀμυδρῶς κεννίζουσα λυχνία, ἀνηρτημένη ἀπὸ τοῦ ὀρόρου, ὑπὸ τὴν παλλομένην ῥλόγα τῆς ὁποίας ἀνέδιδον περιοδικὰς ἀναλαμπὰς, τὰ ἐπὶ τῶν τοίχων ἀνηρτημένα ὄπλα, αἱ λόγχαι, καὶ τὰ ἐκ λευκοσιδήρου πινάκια. Οἱ ἄνδρες ἐρρεγγον ἐξηπλωμένοι κατὰ γραμμὴν καὶ ὡς ἀστροὶ ὄγκοι διαφανόμενοι, ὑπὸ τὸ ἀπὸ κεφαλῆς μέγχι ποδῶν κάλυμμα τῶν κλισοσκεπασμάτων. Ὁ δὲ θάλαμος ἀπέπνευε τὴν χαρακτηριστικὴν ἐκείνην βαρεῖαν ὁσμὴν τοῦ στρατῶνος, ἣν ἀναδίδει τὸ ἀτελῶς καθαριζόμενον σκιδώμα, διερῶς βεβρωγμένον καὶ σχεδὸν σεση-

1 Ἡ περίεργος αὕτη ἐπιγραφὴ ἔχει ὡς ἐξῆς. Promptuarium classis ad urbis utilitatem et ornamentum Augustinus Sagredo provisor classis maris magnifice edificavit, anno MDCCXIII.

Ἄρροστόλιον

πὸς, ἡ βύρσα ἡ ἄρθρονος τῶν λωρίων καὶ τῶν σάκκων, τῶν δεματίων ἡ βαρῆ, ὁ μέλας στρατιωτικὸς ἄρτος, τὸ λίπος τῶν ὄπλων, τῶν τροφῶν τὰ ὑπόλοιπα, ἡ ἐρέα, μιγνυόμενα πάντα μετὰ τῆς ἀνθυλοπα, ἡ ἐρέα, μιγνυόμενα πάντα μετὰ τῆς ἀνθυλοπα, τῆς ὑποζύνου δυσοσμίας τοῦ χλιαροῦ, τοῦ μεμολυσμένου ἀέρος ἐκ τοῦ πολλοῦ συνωστισμού, ἐκ τῶν καθύδρων ἀσπροροῦχων, ἐκ τῶν ρυπαρῶν σκελεῶν καὶ τῶν βαρεῶν καὶ ἐν ἀποσυνθέσει ἀρθυλῶν.

Ἡ κλίνη τοῦ Κίμωνος ἦτο κενή.

— « Πάλι λείπει ὁ ντελικάτος μας », εἶπεν ὁ ὑπαξιωματικὸς τῆς ἐβδομάδος, ὁ ὁποῖος τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἶχε παραλάβει ὑπηρεσίαν. « Ἦτ' τοῦ ἔχτυπησαν, φαίνεται, πάλι τὴν καμπάνα καμμιὰς ὀχτάρας ».

Εἰς τὴν παρατήρησιν αὐτὴν ὁ ἐπιλοχίας τοῦ λόχου, ἓνα ψημένο πετζί, ὡς ἔλεγε περὶ ἐαυτοῦ ἀταρέσκως, ποῦ τὸ ἄργασαν εἴκοσι χρόνια ὁ στρατῶνας καὶ τὸ μεταβατικὸ, μετὰ τοὺς μύστακας ἐν σχήματι τῶν δύο ὄψεων ἀρχιεπισκοπικῆς ποιμαντορικῆς ράβδου, ἀπήνησεν ἀπορρηγματικῶς.

— Τί τὰ θέλεις, βέ Κωτσο, κατὰ πῶς πάει ἡ δουλειά, δὲν θὰ καψῶσῃ διόλου τὸ καλοκαίρι αὐτὸ τὸ παιδί.

— Μὰ γιατί τάχα;

— Γιατί πάντα θὰ τὸν ἔχουν στὸ φρέσκο.

Καὶ χωρὶς νὰ διακοπῇ ἀπὸ τοὺς γέλωτας, τοὺς ὁποῖους προεκάλεσε τὸ λογοπαίγδιόν του, ἐξηκολούθησε.

— Τῆς ἄλλαις τὸν ἀνάφερα καὶ τὸν ἐκοψαν μέσα γιατί δὲν ἦταν ντυμένος κανονικά· εἶχε τὸ γιακά του ψηλότερο ἀπὸ τὸ κανονικόν. Δέκα πέντε στρουγγυλάς μέραις μέσα. Μὰ, νάσου, κ' ἀπὸ τὸν κόν-

τινε, μπαίνει μιά μέρα ὁ λοχαγὸς στὸ ἀπέλλο, ἀπὸ τοῦ εἶχε κάμει πρώτα μερικὸς σταθμοὺς στῆς ταβέρναις τῆς Σπηλιᾶς κ' εἶχε τραβήξει μερικαῖς καντιλαῖς ἀπὸ κατὶ γιοματάρια μετὰ τὸν ἀνθυπομοίραρχο. Ἐπειδὴ, καθὼς καταλαβαίνετε, τὰ μάτια του δὲν ἦσαν καλὰ στὴν ὑγεία τους, τοῦ φάνηκε ὁ γιακάς τοῦ Ἀνδρεάδην κοντήτερος ἀπὸ τὸ κανονικόν. Καὶ νὰ σου ἄλλη μιά ὀχτάρα· καὶ ἔτσι πάει γαῖ-τάνι αὐτὴ ἡ δουλειά.

— Εἶν' ἀλήθεια, πῶς πολὺ τοῦ μπηκάμε τοῦ δυστυχημένου τοῦ παιδιοῦ. Καὶ νὰ λέμε τοῦ φτωχοῦ τὸ δίκιο, σὲ ὅλα εἶναι πρόθυμο καὶ ὑπομονητικόν. Πρώτος στά γυμνάσια, χωρὶς παράπονο στῆς ἀγγαρεία. Μονάχα, ἀλήθεια νὰ μὴ ζητήσης νὰ τοῦ κατεβάσης τὴ μύτη με καμμιὰ πρόστυχη δουλειά, ποῦ δὲν εἶναι τῆς ὑπηρεσίας, γιατί τότε ἐλάσσωσης.

— Ναι· μὰ αὐτὸ θὰ τὸν κἀνὴ νὰ βαστάῃ πάντα συντροφιά στὰ μολυντήρια καὶ στοὺς ποντικὸς τῆς σκοτεινῆς. Σήμερα τὸν φιλοξενεῖ πάλι, γιατί ἀρνήθηκε στὸ λοχαγὸ νὰ τοῦ κουβαλήσῃ τὰ ψόνια στὸ σπίτι. Δὸς του καμπάνα μιά δεκαπεντάρια ὁ διοικητής. Κοντὰ στὸ νοῦ πῶς ἡ διαταγή τῆς ἡμέρας δὲν εἶχε αὐτὴ τὴν αἰτία, ἀλλὰ τὸ συνηθισμένον καλούπι, ὅτι δὲν ἔφερε τὸ ἀνήκον σέβας κλπ.

Ἐνῷ οἱ δύο ὑπαξιωματικοὶ εὐρίσκοντο εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τοῦ διαλόγου προέκυψεν ἀπὸ τινος κλίνης πονηρὰ ἡ μορφή τοῦ δεκανέως τῆς ἐνωμοτίας Βιντζελάτου Διονυσίου.

Ἦτο οὗτος πρὸ δεκαετίας λευβοῦχος ἐν Ζακύνθῳ· ἐπειδὴ δὲ εἰς Μελιταῖος ὑπηρετῶν εἰς τὰ ἀγγλικά πολεμικὰ ἐξεφράσθη βλασφημῶς περὶ τοῦ

Πολιούχου τῆς νήσου, ὁ Βιντζελάτος τὸν ἠνάγκασε διὰ λακτισμάτων κατὰ τοῦ στήθους νὰ ἀποπτύσῃ οὐ μόνον τὰς βλασφημίας, ἀλλὰ καὶ δρᾶκας τινας αἵματος μετ' αὐτῶν. Ἀλλ' ἡ ἐγγώριος ἀστυνομία θὰ εἶχε βεβαίως ἀντιρρήσεις, ὡς πρὸς τὴν μέθοδον ταύτην τῆς ἀποπτύσεως βλασφημῶν ἐκφράσεων διὰ τοῦτο λοιπὸν ὁ Βιντζελάτος ἐκρίνε σκόπιμον νὰ διαπεραιωθῆ εἰς Κατάκωλον, καὶ ἐκεῖθεν κατέληξεν εἰς Ναύπλιον. Μετὰ τρεῖς δὲ ἀνακατατάξεις, ἐκάρστη τῶν ὁποίων τῷ προσεπόριζε περὶ τὰς τετρακοσίας δραχμὰς λόγῳ ἀντικαταστάσεως εἶχεν ἀνέλθει εἰς τὸν ἐπίσημον βαθμὸν τοῦ δεκανεώς. Ἀρου ἀνεκάθισεν ἐπὶ τῆς κλίνης του, δηλ. ἐπὶ τῶν δύο σακιδίων, τὰς ὁποίας ἀπέκρυπτεν ἐν κλινοσκεπάσματι, ἐξηκολούθησε καὶ αὐτὸς ἐπὶ τοῦ ἰδίου θέματος τρέφων τὸν διάλογον.

— Μὰ κ' ἀπὸ τὸ ντετόρο δὲ βρῖσκει στάλα δικη ὁ κακοροϊζικός. Μὰ νὰ ποῦμε τὴν ἄγι' ἀλήθεια, ὄχι ἀπὸ κακία τοῦ ντετόρου, ἔτσι μὲ ἀθώοτη, μὲ ἄλλους λόγους ἀπὸ ἱγνιόραντζα του, γιὰτί, ἐδωπὰ πού τὰ λέμε, δὲ θὰ μὲ περσοαντέριζε νὰ τότε βάλω νὰ κουράρη τὴ σκύλλα μου, οὔτε τὴ γάτα μου νὰ ξεγεννήσῃ.

— Καὶ πού τὴν ἔχεις, δικανέα, αὐτὴ τὴ γκαστρωμένη γάτα; στὸ σάκκο σου;

— Ὅρσε, μὲς τὴν ἐξυπνάδα σου. Ἄ δᾶ, λέω ὁ λόγος τὸ λέει μωρέ. Μπὰ διάολε! Καὶ γιὰ νὰ γυρίσω στὸ ντετόρο, τὴν ἄλλαις μιά μέρα παρουσιαστήκαμε καὶ οἱ δύο στὴν ἀναφορά ἀσθενεῖς, ὁ Ἀνδρεάδης καὶ ἡ ἀρεντιά μου. Νὰ σὰς πῶ πρώτα τί εἶχα ἐγὼ. Ἀπὸ τὰ ψῆς μὲ εἶχανε μπλωκαρισμένονο οἱ κορέσι, ὅπου μοῦρχουνταν καταπάνω μου ἔτσι, κατὰ φάλαγγας λόγου. Ξέρετε τί κορέσι ἀπὸ καιούς πού μοιροῖς νάν τσοῦ βάλῃς μιά δεκάρα στὸ χέρι καὶ νάν τσοῦ σταίλῃς στὸν καπνοπούλο νὰ σοῦ πάρουν ὄχτώ καὶ δύο. Μοῦ γιομόσανε τὸ κορμί κόκκιναις πούλικαις καὶ τόσο μὲ ζεθεόνανε ὀλονυχτίς τὴν νύχτα, ὅπου ἐσηκώθηκα ὠμιέσανε, καὶ πισοπλατισμένονο στὸν τοίχο ἐρώναξα: Θεούλη μου κ' Ἄϊ Διονύση μου, ἂν εἶναι γραφτό μου νὰ χάσω δύο ὀγγιῆς αἷμα, νὰ πάω δελέγκου στὸ μαπαρμπέρη νὰ μοῦ τὴν βγάλῃ μὰ ὄχι νὰ μοῦ τὸ ρουφᾶνε ἔδωπᾶ ἔτοῦτοι. — Μὰ τίποτσι. Ἔτσι ἐξημερωθήκα. Καὶ ὅσο ἐσυλλογιώμουνα τί βραχάτι θὰ ἔκανε στὸ κρεβάτι του, τὸ ἰνφραμόκορμα, ὅπου μὲ τετρακόσαις παληοδραχμαῖς πῆρα τὴ θέσι του γιὰ τέσσαρα χρόνια, μοῦ ἐρχότανε ντελίριο, σπαβέντο. Τὴν αὐγὴ λέω, δὲ θὰ ναι ἀσκημη δουλεῖα νὰ βεποζᾶρω ἓνα δυὸ νύχταις σ' ἓνα παστρικό κρεβάτι στὸ θεραπευτήριο. Καὶ ἔδωπᾶ πού σὰς τὰ λέω, τριβῶ δυνατὰ τὰ μοῦτρα μου μὲ μιά ἄγρια βούρτσα σὰν ζυστρί, πού ὅσο τὰ τριβᾶ τόσο πείλιο τὰ κανε κοκκινόμαυρα. Καὶ ὅτι βαράει ἡ σάλπιγγα γιάτρο, δελέγκου δύο βήματα ἐμπρός ἀπὸ τὴ γραμμὴ ὁ Βιντζελάτος Διονύσιος μὲ τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ γείσου τοῦ πιλικίου.

«Εὐσεβάστως ἀναφέρω, Κύριε Ὑπιάτρε, ὅτι ὅλη τὴ νύχτα ὑπόφερα' εἶχα μιά ζέστη τρεμέντε, κεφαλάργια, πόνους στὰ κόκκαλα, μπατικῶρε καὶ τῶρα τὸ πρωὶ ἐμακύρισε τὸ μοῦτρο μου καὶ ξεχύθηκα στὸ κορμί μου ἔτοῦτα τὰ κόκκινα σπιθούλια.

Ἄρου μὲ κύταξε καλὰ, μεταβολή, μοῦ λέει, καὶ πρὶν περάσῃ ἓνα κάρτο μία καὶ στὸ θεραπευτήριο. Ἐκεῖ μὲ περιλαβε ἓνας ἄλλος ντετόρος πείλιο ἰλλουμινάτος ἀπὸ τὸ δικόνε μας τῶν τάγματος.

Μοῦ ἀνοίγει τὰ μακτοσίνορα σὰ νὰ θελε νὰ μοῦ ξεριζώσῃ τὰ μάτια. Καὶ ἔπειτα βάνει, μωρέ μάτια μου, καὶ μὲ στρόνονε στὸ κρεβάτι, καὶ δελέγκου μ' ἀρχινᾶνε, ὠμιέσανε, στὰ πουργατίβια τὸν κακοροϊζικό, ὅπου ἐστράγγισα. Μὰ θὰ βγάλνατε τὰ σκότια σας ἀπὸ τὰ γέλιοια, ἂν ἐβλέπατε, ἐρτοῦνα πού ἔβαλε ὁ ντετόρος τὸ νοσοκόμο καὶ ἐγραψε στὸ μαυροπίνακα, πού ἦταν ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι μου. «*Βιντζελάτος Διονύσιος, δεκανεὺς τοῦ Βου πεζικοῦ. — Σκαρλατίνα.*»

Ἄλλὰ κυτᾶστε' ἐλησημόνησα τὸν κακομοῖρη τὸν Ἀνδρεάδη. Τὴν παραμονὴ τῆς ἡμέρας πού παρουσιαστήκαμε στὸ γιάτρο, τὸν εἶχανε φορτωμένο μιά σκληρὴ ἀγγαρεία. Σὰς εἶχε ἀφήσει χρόνους ἓνας στρατιώτης στὸ θεραπευτήριο, καὶ νὰ σου δελέγκου, μαζὺ μὲ μένα καὶ ἓναν ἄλλο, ὁ Ἀνδρεάδης Κίμων ἀγγαρεία τάφου. Ἐγείνε θηρία ὅταν τὸν ἐδιᾶταξε ὁ λογίσις τῆς ἑβδομάδος.

Ὅτι ἄλλο θέλετε, εἶπε, μὲ βουρκομένα μάτια τὸ κακόμοιρο τὸ παιδί, μὰ ὄχι αὐτὴ τὴν ἀγγαρεία.

Ἄλλὰ ποῖς τ' ἀκούει αὐτὰ: Ἀλλουνοῦ παππᾶ βαγγέλιο. Τὸν φορτόνονο λοιπὸν μάτια μου τὴν τσάπα καὶ μὴ ρωτᾶς τί τράβηξε 'κεῖ ἐξω στὸ κοιμητήριο. Ἐκεῖ πού ἐσκαθε, κάθε στιγμή τὸν ἐκίθε κόμπος ἀπὸ τὸ κλάμα, πού ἔβλεπε λίγο παρῆκει τὰ μνημοῦρια τοῦ πατέρα καὶ τὴν μανούλας του.

Τότε ὁ σαλπικηγῆς Δαρδούνης, εἰς ἡλίθιος, ὁ ὁποῖος ἐκρινεν ἀπαραίτητον νὰ παρέμβῃ καὶ αὐτὸς εἰς τὸν διάλογον.

— Καὶ πῶς τὸ κατάλαβες, τάχα, δεκανέα, ὅτι γιὰ δαῦτο ἐκλαίγε τὸ παιδί;

— Πῶς τὸ κατάλαβα; Τὸ κατάλαβα, ντοσόγια μου, γιὰτί δὲν τῆς εἶχα στὴν τσέπη τὴν λαυτέρναις, πού μοῦ ἔβαλε ὁ Θεὸς δίπλα ἀπὸ κάθε μπάντα τὴν μύτης μου, ὅπως ἔχεις ἡ ἀρεντιά σου στὴν τσέπη τὸ μυαλό σου' καὶ χωρία δὰ ποῦνα: καὶ τρουπία ἡ τσέπη σου.

Καὶ μετ' αὐτὴν τὴν ἀποστροφήν πρὸς τὸν σαλπικηγῆν ἐξηκολούθησε.

— Ἄλλὰ νὰ μὴ σὰς τὰ πολυλογᾶ' ὅλη τὴ νύχτα παραλαλοῦσε τὸ κακόμοιρο τὸ παιδί καὶ ἐκραζε τὰ γονικά του' τὰ μνημόρια του βαροῦσαν σὰν οὔλα τὰ ταμποῦρα τοῦ συντάγματος, καὶ σὰν οὔλα τὰ καμπαναρεῖα τῆς Ζάκυθος. Τὸ πρωὶ εἶχε χάλι. Παρουσιάζεται στὸ γιάτρο μαζὺ μὲ μένα, πού μὲ βαρτίσανε μὲ σκαρλατίνα. Τὸν κυτᾶει κ' αὐτὸν καλὰ καλὰ ὁ ντετόρος, στὰ μάτια, καὶ ὕστερα κατεβάζοντας τὰ γυαλιά ἀπὸ τὴ μύτη καὶ βάζοντας τὰ χεῖρα στὴς τσέπαις, τοῦ λέει μὲ ὅλο τὸ σέριο, φουσκόνοντας σὰν γάλλος γιὰ τὴν ἀνακάλυψι πού ἔκανε τάχα.

«Σὰν καλὰ σοῦ φάνηκε, ντελικάτε μου, νὰ ξαλαφρώσῃς λίγο τῆς ἀρχοντικαῖς σου τῆς ἀρίθαις, στὸ θεραπευτήριο, κάνοντας ψεύτικα τὸν ἀρρωστο. Μὰ καὶ στὴ σκοτεινὴ, ζέρεις, ἔχει χουζούρι.

Μιά δεκαπεντάρα θὰ σὲ γιάτρεψῃ γιὰ καλὰ. Μεταβολή».

Ἔτσι ἐγὼ ἐγιάτρεψα τὰ δαγκάματα τῶν κορέων μὲ πουργατίβια στὸ θεραπευτήριο, κ' αὐτὸς ὁ κακοροϊζικός τὸν πυρετὸ του, πού τὸν ἐψῆνε βεραμῆντε, στὴ φυλακὴ. Ἔτσι ἐρινίρισε αὐτὴ ἡ δουλεῖα.

Καὶ ἐγένων ὁμηρικῶς ὅλοι, ὅτε ἄγρια ἡ φωνὴ τοῦ ὑπαξιωματικοῦ τῆς ἑβδομάδος ἐπέβαλε σιγὴν.

«Ἄ! βουθαθήτε πλειά' μιά ὠρα τῶρα πού βάρεσε σιωπητήριο καὶ σὲς ἀκόμα τζαμπουνᾶτε σὰν κουρούνας.

Μετ' ὀλίγον πάντες ἐρρεγγον ἐν τῷ πεφορτισμένῳ ἀναθυμιάσεων θαλάμῳ, ὑπὸ τὸ ἀμυδρὸν φῶς καὶ τὸν καπνὸν τῆς ἐκ λευκοσιδήρου λυχνίας' καὶ μόνα τὰ κανονικά, τὰ βαρέα βήματα τοῦ σκοποῦ δίοκοπον τὴν σιγὴν τῆς νυκτός, καὶ μόνη ἤκούετο ἐνίοτε ἡ ἀπὸ τῶν παρακειμένων φυλακῶν τοῦ βουλευτικοῦ παρατεταμένη, ἀγρίως θρηνώδης κραυγὴ τῶν φρουρῶν, «*Φύλακες γρηγορεῖτε.*»

Ε'.

Ἐκ τοῦ ἀνωτέρου διαλόγου ἐναργῶς βεβαίως ἐνόησεν ὁ ἀναγνώστης, ὅτι ὁ Κίμων Ἀνδρεάδης ἦτο ὁ ἄκμων, ἐρ' οὐ κατέφερον τὰς σφύρας αὐτῶν βαρείας ἢ μοχθηρίας καὶ ἡ κακεντρέχεια συνεχῶς, ἡ ἀμάθεια καὶ ἡ σχολαστικότης τῶν παραδόσεων τοῦ στρατώνος πάντοτε.

Οὔτε ἡ πεῖθαρχία οὔτε αἱ κακουχίαι καὶ αἱ συνεχεῖς ἀθλιότητες ἐν τῷ βίῳ τοῦ στρατώνος τὸν ἀπὴλπιζον, μολονότι ἡ ἀντιμετώπισις αὐτῶν ἀπαιτεῖ μείζον ψυχικὸν σθένος ἢ τῶν μαχῶν οἱ κίνδυνοι.

Διέβλεπεν ἐναργῶς ἐν τῇ δικυγεῖ καὶ τῇ εὐθύτητι τῆς κρίσεώς του, ὅτι ἡ πεῖθαρχία, αἱ δουλικαὶ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς αὐτῆς ὑποχρεώσεις, οἱ κατὰ τὸ φαινόμενον μωροὶ τύποι εἶναι ἀπαραίτητοι διὰ νὰ ὑπάρξῃ καὶ κινηθῇ ἡ πολὺπλοκος καὶ βαρεῖα αὐτὴ μηχανή, ἡ ἀποτελοῦσα τὴν ἐνσάρκωσιν τῆς ἐθνικῆς δυνάμεως. Τούτου ἕνεκα ἡ θερμὴ φιλοπατρία του καὶ ἡ βαθεῖα τοῦ καθήκοντος συνειδήσις τὸν ἐνέπνεον, ὅπως περιβόλλη διὰ ποιητικῆς χροῖας τὰς πεζοτέρας, τὰς χυδαιότερας τοῦ στρατιώτου ὑποχρεώσεις.

Ἡ ἀδικία μόνη ἀπέσπα ἀπὸ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ κραυγᾶς ἀγωνιώσεως ὀδύνης, τὸν ἐξήγειρεν ἐξ ὄρμεμφου, καὶ ὠρθοῦτο ὡς ὁ ἀτίθαστος ἵππος ὑπὸ τὸ πλῆγμα τοῦ πτεριστήρος, αἰσθανόμενος βαθύ, καυστικὸν τῆς ἀδικίας τὸ ἄλλος.

Διότι ἐν τῷ χαρακτῆρι τοῦ νέου τούτου δὲν ὑπῆρχεν οὐδεμίαν νοσηρὰ τῆς καρδίας ἐπιπλοκή. Τὸ πᾶν ἐν αὐτῷ ἦτο ἀγαθότης καὶ εὐθύτης' καὶ τὰ αἰσθητάματα ταῦτα, ἰσχυρὰ ὡς ἡ φύσις, ἦτις τὰ ἐνεργεῖται ἐν τῷ ὄργανισμῷ του, ἀκράτητα, ὡς χεῖμαρροι, ἐν βοασμῷ σφοίγους τῷ ἐπέβαλλον πάντοτε τὴν πάλην ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ, τὸν ἀμειλίκτην πόλεμον κατὰ τῆς ἀδικίας, εἴτε αὐτὸν ἐπληττεν αὐτὴ, εἴτε ἄλλους. Διότι ἡ εὐγενὴς αὐτὴ καὶ εὐθεῖα ψυχὴ ἦτο ἀνεπίδικτος καὶ τῆς ἐλαχίστης ὑποχωρήσεως ἐν τῇ συνειδήσει τοῦ δικαίου. Καὶ διώκων τὴν δικαιοσύνην ἐπιπτεν, ἐμωλωπιζέτο, ἐτραυματιζέτο

εὐφροσύνως, ἀποκομίζων ὡς γέρας νίκης, τῆς ἰδίας συνειδήσεως τὴν γαλήνην.

Διὰ τοῦτο, μετὰ τὴν ἐκτέλεσιν πολλῶν ἀγρίων καὶ ἐκ βάσεως ἀδικῶν ποιῶν, παρουσιάζετο ἐκάρστοτε εἰς τὴν ἀναφορὰν ζητῶν δικαιοσύνην. Καὶ τῷ τὴν ἀπένεμον στερεοτύπως διὰ διπλοκλασμοῦ τῶν ποιῶν.

Ἀλλὰ δὲν ἀπέκαμνε, οὔτε διωροῦτο. Ἄν ἦτο πλείστορον πρακτικὸς ἤθελεν ἐνοήσῃ, ὅτι ἦτο ὁ ἀσθενέστερος, καὶ ὅτι ἡ ἀμυνα ἦτο εἰς αὐτὸν ἀδύνατος ἀπέναντι ὀλου ἐκείνου τοῦ ἐγθροικου ἔσμου τῆς ἱεραρχίας τῶν ἀνωτέρων του' ἐν τῇ ὑποταγῇ δὲ ἐκείνῃ τῇ παθητικῇ καὶ σιωπηλῇ ἤθελεν ἀνευρίσκει ποίαν τινὰ ἡδονὴν καταπίνων τὴν πικρίαν καὶ μάσων τὴν ὀδύνην του, περιβάλλων δὲ ὀλους αὐτοῦς, αἰτινας τὸν συνείρητον, διὰ τῆς ἀφώνου περιφρονησεῶς του.

Ἄλλ' αὐτὸς ἐν τῇ λεπτῇ ὑπερευαίσθησιν του, τῇ ὀξυχολῳ καὶ πυρετικῇ, ἠξίου ἀπὸ τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως τελειότητα ἀπόλυτον, καὶ ἐκάστη νέα ἐξοράσις τῆς χιμαίρας ταύτης, ἦν ἐδίωκε, τὸν ἐβύθιζεν εἰς νέον, νωπὸν πάντοτε ἄλλος' ἀνηλεῆς δὲ ἡ εἰμαρμένη ἐδημιούργει κατ' αὐτοῦ διαρκεῖς ἦττας ἐν τῷ ἔρωτι τούτῳ τῷ φλογερῷ ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ δικαίου, ὅστις τὸν ἐνέπνεε, ἐν τῷ ἀμειλίκτῳ μίσει κατὰ τοῦ ψεύδους καὶ τῆς ἀδικίας, ὅρ' οὐ ἐνεφορεῖτο.

Ἀνίκανος νὰ ὑποχωρήσῃ κατ' ἐλάχιστον εἰς τὰς ἀνθρωπίνους ἀτελείας ἐδὴλητηρίαζεν ὁ ἴδιος μεθ' ἡδονῆς ἀγρίας τὰ τραύματά του, ἠδύνητο ἐν τῇ ὀδύνη των, καὶ τῶν ἀνθρώπων ἡ ἀδικία τῷ προσεπόριζε τὰς μυχίας τέρψεις τῶν ἠττημένων ἡρώων, τῶν πιπτόντων μαρτύρων.

Οὔτω διεβόρον ὁμιγλωδῆ ἐν τῷ στρατῶνι τὰ πράσινα, τὰ ἐκρινὰ τῆς ζωῆς του ἔτη.

Εἶδε προαγομένους πρὸ αὐτοῦ πάντοτε τοὺς ἀγραμμάτους, τοὺς ἀξέστους, τοὺς ἀγροῦστους, τῶν ὁποίων τὸ ὑπηρετικὸν πνεῦμα καὶ ἡ εὐτέλεια ἐξησπάλιζον ὑπὲρ αὐτῶν, τῶν ἀνωτέρων τὴν εὐμένειαν. Καὶ εἰς τοὺς διαγωνισμούς διὰ τοὺς διαφόρους βαθμούς ἐν τῇ ἱεραρχίᾳ τοῦ ὑπαξιωματικοῦ ἐκείνοι εἶχαν ἐπ' αὐτοῦ τὴν ὑπεροχὴν.

Ἀντελήθη οὔτω καὶ ἐν τῷ στενῷ κύκλῳ τοῦ συντάγματός του, τοῦ καθολικοῦ φαινομένου ὅτι εἰς τὰς ὑψηλάς κορυφὰς ἀνέρχονται εὐκολώτερον καὶ ἀσφαλέστερον ἐρπυσσαι αἱ σαῦραι καὶ αἱ ἐχιδναὶ ἢ διὰ τῆς πτήσεως αὐτῶν οἱ ἀετοί.

Ἐνόησεν ὅτι αἱ ἀνθρώπινοι κοινωνίαι, ὅπως καὶ τὰ κύματα τῆς θαλάσσης, ὅπως τὰ τηκόμενα μέταλλα ἀνάγουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ἐπὶ τῶν κορυφῶν τὰ ἐξαρτισματά.

Ἐσοῦδαζε μετὰ πρωίμου βαθυνοίας τὴν κοινωνίαν καὶ ἐπασχεν. Ὡς ὁ Ἄμλετ ἀπωλοφόροτο καὶ κατώκειρε τὰς ἀνάτους αὐτῆς νόσους' τοῦ ἰσχυροῦ τὴν ἀδικίαν, τὴν διαβολὴν, τὴν βραδιουργίαν, τὸν φθόνον, ἐλλογῶντας καθ' ὅλας τοῦ βίου τὰς ἀτραπούς, τὴν ὑπερβολὴν ὑπεροψίαν τῆς μαρτίας καὶ τῆς ἀνικανότητος, τὸν ἀγρίον τοῦ γρήματος δεσποτισμὸν, τὴν ἀδράνειαν καὶ τὴν ἀβελητηρίαν τῶν ἐντίμων, ὑποχωροῦντων ἄνευ πάλης, ἠττωμένων ἄνευ ἀντιστάσεως.

Ἐν τῇ μονῳσί τοῦ μόνου ἀνεύρισκε τέρψιν εἰς τὴν σπουδὴν καὶ τὴν μελέτην. Ὅλας τὰς ὥρας τὰς ὁποίας κατέλειπον αὐτῷ ἑλευθέρως αἰ τυπικαὶ ὑπηρεσίαι τοῦ στρατώου καθηνάλισκε μετὰ τῆς πυρετώδους ἐφέσεως τοῦ εἰδέου, εὐρύων καὶ συμπληρῶν τὰς ἐγκυκλοπαιδικὰς τοῦ γνώσεως, καλλύνων τὸ πνεῦμα τοῦ.

Ἀλλ' ἂν ἡ μελέτη μεγαλύνῃ τὴν ψυχὴν, μόνη ἢ ἀγάπη τὴν καταυγαίνει καὶ τὴν παραμυθεῖ. Ἡ ἀγάπη, ἣτις ὡς αἰ χελιδόνες εἰς τοὺς οἴκους, φέρει καὶ αὐτὴ τὴν εὐτυχίαν.

Καὶ ὁ ταλαίπωρος νέος ἦτο μόνος, πάσης στοργῆς ἄμοιρος.

Τὴν μόνου παραμυθίαν ἠντλεῖ ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τῆς ἀδελφῆς τοῦ. Αὐταὶ ἦσαν τὸ μάννα τῆς καρδίας τοῦ· διότι, ὡς ὁ στόμαχος, δὲν δύναται καὶ ἡ ταλαίπωρος ἀνθρωπίνη καρδία νὰ ζῆσθαι ἄνευ τροφῆς. Οὕτω ὁ ἐν τῇ ἐρημίᾳ πάσης στοργῆς, ἐν τῇ καταγίδι τῶν ἠθικῶν βασάνων τοῦ στρατώου χειμαζόμενος ἀδελφός ἀνεύρισκε τὴν χαρὰν καὶ τὴν εὐτυχίαν εἰς τὰ μικρὰ ἐκεῖνα γράμματα, τὰ ὁποῖα ἔφερον εἰς αὐτὸν τὸ ἐκ Τριπόλεως ταχυδρομεῖον, τὰ ὑπερεκχειλίζοντα ἐκ στοργῆς, τὰ ἐμπλεα ἀδελφικοῦ πόνου.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ εὐτυχία ὑπεχώρησε κατὰ μικρὸν εἰς νέαν ἀφορμὴν ἀλγηδόνων. Δὲν ἦτο, ὅχι εὐτυχῆς ἡ ἀδελφὴ τοῦ· μικρός, πολὺ μικρός ἦτο ὁ βίος τῆς Μαρίας μετὰ τοῦ ἐγωῖστοῦ καὶ βαναύσου ἐκεῖνου ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἐνουμρευθὴ αὐτὴν μόνον διὰ νὰ ἀρπάσῃ τῶν δύο ὄρφανῶν τὴν περιουσίαν. Καὶ δὲν παρεπονείτο μὲν ἡ ταλαίπωρος κόρη, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τὰς μᾶλλον ἀδιαφόρους γραμμὰς, ὑπὸ τὴν μᾶλλον ἐντεχνον ἀπόκρυψιν τῶν θλίψεων, διαφεύγει τῆς ὀδύνης ἢ ὀσμῆς.

Καὶ εἰς τὰς θλίψεις τοῦ Κίμωνος προσετίθεντο τῆς συνειδήσεως οἱ ἔλεγχοι. Διατί νὰ θυσιάσῃ τὴν Μαρίαν τοῦ; Διατί νὰ ἐργασθῇ τόσον ὅπως κατορθώσῃ τὸν γάμον τῆς ἀδελφῆς τοῦ, τὸν δυσσεῖνον, ἀφοῦ προηγγέλτο τὸ μέλλον τῆς τόσον σαφῆς ἀπὸ τὴν ἀπροκάλυπτον ἐκδηλώσει τῆς ταπεινῆς ιδιοτελείας τοῦ γαμβροῦ τοῦ;

Καὶ ἰθεῶρες ἑαυτὸν ὑπαίτιον τῆς συμφορῆς τῆς ἀδελφῆς τοῦ ὁ ταλαίπωρος νέος, ὁ ὁποῖος ἰθυσίασε τὴν ὑπαρξίν τοῦ, διὰ νὰ προσπορίσῃ εἰς αὐτὴν εὐτυχὴ ἀποκατάστασιν.

Ἀλλ' οὕτω συμβαίνει πάντοτε.

Τῆς συνειδήσεως οἱ ἔλεγχοι οὐδέποτε ἠνόηθησαν τοὺς κλοισμούς. Εἶναι ἀποκλειστικὸς κληρὸς, πρόσθετος αἰτία θλίψεων τῶν ἀβρών καὶ ἐυσίσθητων καρδιῶν, αἵτινες οὐδὲν πράγματι ἔχουν νὰ μεμυθῶν ἑαυτῶν.

Ἡμέραν τινὰ εὐρίσκετο ἐν τῇ φυλακῇ τοῦ στρατώου, τιμωρηθεῖς δι' ὀκταήμερον φυλακίσεως, διότι ἀνηγῆθη κατὰ τοῦ ἐπιλογίου βαπίζαντος ἀνηλεῶς χωρικῶν νεοσύλλεκτον, ἐπειδὴ ὁ ἀδικηθεὶς μόνος εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἀναφέρῃ, διότι μόνον ἀτομικὰ παράπονα ἐπιτρέπονται, ὡς ἔλεγε τῆς διαταγῆς τῆς ἡμέρας.

Ἐθνημάτιζεν ἐν τῷ στενῷ δωματίῳ τῆς φυλακῆς κατεχόμενος ὑπὸ ἀορίστου τρόμου· ἀπὸ πολλῶν

ἡμερῶν ἐσπερεῖτο γράμματος τῆς Μαρίας τοῦ, ἡ τελευταία δὲ ἐπιστολὴ τῆς τῷ ἀνηγγέλλεν, ὅτι ἀνέμενε τὰς ἡμέρας αὐτὰς τὴν εὐτυχίαν νὰ γείνη μήτηρ.

Ἐνίοτε, ἀλλὰ τοῦτο ὁσάκις ἔχομεν ποίαν τινα γνώσιν ἐπιχειμένου κινδύνου, ἡ ἀνθρωπίνη καρδία εἶναι βαρόμετρον προηγγέλλον ἀσφαλῶς τῆς συμφορῆς τὴν καταγίδα. Τὴν πρόγνωσιν ταύτην εἶχε σαφῆ, ἀναμφισβήτητον, τὴν ἡμέραν ἐκεῖνην ἡ καρδία τοῦ Κίμωνος. Διὰ τοῦτο, ὅταν ἤκουσε βηματισμούς ἐν τῷ διαδρόμῳ, ὅταν περιστράφη τὸ κλειθρον τῆς φυλακῆς τοῦ, ἐστηρίχθη ἐπὶ τοῦ τοίχου ὠχρός, ἐντρομος, συνέχων διὰ τῶν χειρῶν τοὺς πάλμους τῆς τοῦ ἰσχυρούς.

Δὲν ἐπλανᾶτο.

Ὁ ἀγγελιαφόρος τῷ ἐνεχείρισεν ἐπιστολὴν φέρουσαν πένθιμον ἐπικάλυμμα, ἐφ' οὗ διεΐδε τὸν γραφικὸν χαρακτήρα τοῦ γαμβροῦ τοῦ.

Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ περιεῖχε τὰ ἐξῆς:

ΤΡΙΠΟΛΙΣ, 10 Φεβρουαρίου. 1848.

Ἀγαπητέ μου ἀδελφέ!

Θὰ σὲ πιράνω βεβαίως, ἀλλὰ εἴμαι ἀνγκασμένος νὰ σοὺ ἀναγγείλω τὴν τρομερὰν εἰδήσει τῆς μεγάλῃς δυστυχίας, ἡ ὁποία μᾶς εὐρέθη καὶ τοὺς δύο.

Ἡ ἀδελφὴ σου καὶ ἀγαπημένη μου σύζυγος ἔτεκε πρὸ πέντε ἡμερῶν ἄρρεν. Ὁ τοκετὸς ἦτο πολὺ δυσκόλος καὶ ἐδέθησε νὰ γείνη χρῆσις ἐμθροσυλοκοῦ. Τὸ τέκνον ἐγεννήθη ἄρτιον, ζῶν καὶ βιώσιμον, ἀλλὰ ἡ δυστυχὴς ἀδελφὴ σου δὲν ἀντέσχεν εἰς τὰς ὀδύνας καὶ τὴν ἀπώλειαν τοῦ αἵματος, μετὰ τὴν βοήθειαν τῆς ἐπιστήμης, (διότι, σημείωσε, καμμίαν θυσίαν δὲν παρέλιπον διὰ νὰ τὴν σώσω) ἀπεδημήσε πρὸς Κύριον· μετὰ ἡμῶν δὲ ὦραν ἀπέβιασε καὶ τὸ νεογέννητον.

Μὴ ἐρωτᾷς τὴν ἀπελπισίαν μου.

Παρακαλῶ τὸν Θεὸν νὰ σὲ παραμυθῇ, ὅπως τὸν παρακαλῶ νὰ παρηγορήσῃ καὶ ἐμὲ τὸν δυστυχῆ σύζυγόν τῆς.

Σὲ γλυκοεσπάζομαι

ὁ ἀτυχῆς καὶ ἀπαρηγόρητος γαμβρός σου
Γεώργιος Βάγιος.

Ἰστερόγραφον. Σὲ εἰδοποιῶ, ὅτι, ἂν παρ' ἐλπίδα, τὸ ὁποῖον καὶ δὲν πιστεύω, σοὺ μένει ἡ ἐλαχίστη ἀμφιβολία, ὅτι τὸ τέκνον ἐγεννήθη ἄρτιον, ζῶν καὶ βιώσιμον, καὶ ὅτι ἀπέθανε μετὰ τὸν θάνατον τῆς μητρὸς τοῦ, εἶναι πρόθυμοι νὰ μαρτυρήσουν περὶ τούτου ἐν καιρῷ καὶ ἐν ἀρμοδίῳ τόπῳ ὁ ἰατρός κύριος Λαγουδόπουλος, ἡ μιὰ κυρὰ Φλωροῦ Δημητρούλοπούλου, ὡς καὶ πάντες οἱ παρευρεθέντες.
Ὁ ἴδιος.

[Ἐπιτελεῖ συνέχειαν]

EMMANΟΥΗΛ Σ. ΛΥΚΟΥΔΗΣ

ΦΥΣΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

Ο ΕΓΚΕΦΑΛΟΣ ΤΟΥ ΜΥΡΜΗΚΟΣ

Ἐκ πρῶτων τῶν παρατηρήσεων τῆς φύσεως, ἡ τοῦ ἀπείρου μικροῦ φέρε ἡμᾶς κάλλιον πρὸς τὸ ἀπείρου μέγα.

Ἀφοῦ διήλθον μικρῆς ὥρας θαυμασίας νυκτὸς, μελετῶν τὰ συστήματα διπλῶν ἀστέρων ἐν τῷ βῆθει τῶν οὐρανῶν, καὶ κατὰ προτίμησιν μάλιστα παρετήρουν ὁμῆλα δύο ἡλίω μᾶλλον γιγαντιαίων τοῦ ἡμετέρου, ὃν ὁ εἰς ἐξέ: γρῶμα λαμπροῦ βουδινίου, ὁ δ' ἕτερος κυανοῦ σαφροῦ διανοῦ, καὶ οἵτινες στρέφοντα: περὶ ἀλλήλους εἰς διάστημα δύο χιλιάδων ἐτῶν, καὶ ἀπονέμουν εἰς τὰς ἀνθρωπότητας τῶν μεμικρυσμένων αὐτῶν συστημάτων, ἡμέρας πολυχρῶμοι καὶ νύκτας πλήρεις ἡλίου ἀγνώστους εἰς τὸν ἡμέτερον πλανήτην, καὶ ἐρρόντισα μάλιστα νὰ ὑπολογίσω, ὅτι ταχὺς σιδηρόδρομος βαίνων μετὰ ταχύτητος διακοῦς 120 χιλιομέτρων καθ' ὥραν, μόλις μετὰ πεντακκῶσι ἑκατομμύρια ἐτη θὰ κατέρθου νὰ φθάσῃ εἰς τὸ σύμπαν τοῦτο, καὶ ὠνευροπόλησα τὰς ποικίλας συνθήκας τῆς ζωῆς ἐπὶ τῶν ἀναριθμῶν γαιῶν τοῦ οὐρανοῦ, κόσμους ἀδιασπάτως ἀλληλοδι:αδεχομένους πέραν παντὸς φανταστικοῦ ὁρίου, ὁπερ τὸ πνεῦμα θὰ προσεπάθει νὰ ἐπιθάλη εἰς τὸ διάστημα, τὸ ὁποῖον εἰς οὐδὲν ὑποβάλλεται, τὴν πρῶϊν διερχόμενος ὄχθην τινά, παρετήρησα δύο μύρμηκος συνομιλοῦντας πρὸς ἀλλήλους μετὰ μεγίστης ζωηρότητος.

Ἐπρόκειτο περὶ κολοσπεύου περιπεπλεγμένου ἐν τῇ γλῶσῃ, κεκοιμισμένου ἐπι ἑνεκα τοῦ πρῶϊν ψύχους, ὁπερ ὁ μύρμηκος ἠθέλε νὰ μεταφέρει εἰς τὴν μυρμηκίαν· ἀλλὰ δὲν ἤσθηνετο ὁ μύρμηκος μόνος ἀρκετὰς δυνάμεις διὰ τοιοῦτον βᾶρος.

Ὁ σύντροφός δὲν ἐπροθυμοποιεῖτο νὰ τὸν βοηθήσῃ: εἶχεν ἄλληλ ἐργασίαν; συνεζήτηε τὴν ἀξίαν τοῦ θύματος; ἀντέλεγε, ὅτι τὸ φορτίον καὶ διὰ δύο ἄτομα τόσον μικρὰ, ὡς αὐτοί, ἦτον ἀρετὰ βαρὺ: ἔφερε παρατηρήσεις, ὅτι εὐρίσκοντο πολὺ μακρὰν: ἀγνώσθ, τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι, ὅτι δὲν ἦτο πρόθυμος εἰς βοήθειαν. καὶ διὰ τῶν ποικίλων κινήσεων τῶν κεραίων τοῦ, δι' ὃν ἔθιγε τὰς ἀντιστοίχους τοῦ ἐτέρου μύρμηκος, εἰδείκνυεν ὅτι οὐδὲν εἶχεν ἀποφασίσει: τρίτος μύρμηκος, διερχόμενος ἐκεῖθεν, ἀνεμίγη εἰς τὴν συνομιλίαν, μετὰ τινα χρόνον καὶ τέταρτος. Ἡ ἀπόφασις δὲν ἐθράδυνε πλέον.

Αἱ ἡλιακαὶ ἀκτίνες ἐθερμαίνον ἤδη τὴν γῆν τὸ κολοσπεύον ἀσθενῶς ἡμύνθη, πιθανὸν νὰ ἦτο βραδύως πληρωμένον. Καὶ οἱ τέσσαρες μύρμηκος ὁμοῦ ἔσυρον τοῦτο, τὸ ὄθησαν, τὸ ἐκύλισαν, ὥστε κατάρθωσαν νὰ τὸ μεταφέρωσι μὲχρι τῆς μυρμηκίαν τῶν, κειμένης εἰς ἀπόστασιν τεσσαρῶν περιποῦ μέτρων ἀπὸ τοῦ μέρους, ἐν ᾧ ἐγίνετο τὸ μικρὸν συμβούλιον.

*

Τὰ περωτισμένα πνεύματα, τὰ ἀγαπῶντα νὰ κίεπτωνται, ἀλλὰ δειλιῶντα ν' ἀπομακρυνθῶσι λίαν τῆς γῆς, μελετῶντα τὰς συνθήκας τῆς ζωῆς ἐπὶ κόσμων διαφόρων τοῦ ἡμετέρου, εὐχαρίστους θὰ διήρ-

γοντο ὅρας παρατηροῦντα ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἡμετέρου πλανήτη τοῦ τόσον ποικίλας ἐκδηλώσεις τῆς ἀνεξερυνήτου φύσεως. Ἀπλοῦν ταξιδίον ἐν τῷ κόσμῳ τῶν μυρμηκῶν ἀξίζει, ὅσον καὶ τοιοῦτον ἐν τῷ γαλαξίῳ. Ἡ νοημοσύνη ἀνεπτύχθη εἰς τὰ ἕντομα, ὡς καὶ εἰς τὰ μεγάλα θηλαστικά, βαθυηδόν, ταχυτέρον ἢ ἐν ἡμῖν, διότι οἱ μύρμηκος προηγήθησαν τῆς ἀνθρωπότητος πολλὰ ἑκατομμύρια ἐτη. Ἀνεράνησαν ἴσως πρὸ τῆς ἐπιφανείσεως τῆς ἡμετέρας φυλῆς ἐπὶ τῆς σφαίρας. Ἄν οἱ μύρμηκος εἶχον ἀνάστημα ἴσον τῷ ἡμέτερω, θὰ ἦσαν κύριοι τοῦ κόσμου. Δικαίως ἐκπληττόμεθα, λέγομεν, ἀκολουθοῦντες τὸν ἱστοριογράφον τῶν μυρμηκῶν κ. Ἀνδρέ, ἀνευρίσκοντες εἰς τὰ ὄντα ταῦτα, τὰ κατὰ τὸ φαινόμενον τόσον ταπεινά, κοινωνικὴν κατάστασιν, βιομηχανίαν, θεσμούς, ὃν ἄχρι τοῦδε ἐνομιζόμεν, ὅτι εἴμεθα μόνοι κάτοχοι. Εἰς τινὰς παρατηροῦμεν οἰκογενειακὸν βίον μετὰ ὅλας αὐτοῦ τὰς χαρὰς, καὶ τοὺς ἀγῶνας, τὴν οἰκίαν ἀνεγειρομένην, μεγεθυνομένην, συντηρουμένην, τὰ τέκνα ἀνατρερόμενα, περιποιούμενα, καθαρίζόμενα, μεταφερόμενα ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, τοὺς φίλους βοηθοῦμεν, τοὺς νεκροὺς θαπτομένο: εἰς ἄλλους στρατεύομενα κατακτητικά ἢ ἀμυντικά, μάχας ἀγρίας, πόλεμον μακρὸν, μετὰ ταῦτα ἀναχωράς, νίκας ἢ συνθήκας, ὅρια τιθέμενα καὶ σεβόμενα. Εἰς ἄλλους διακρίνομεν ληστρικὸν λαόν, ἐνσπείροντα τὸν τρόμον καὶ τὴν ἐρήμωσιν εἰς τοὺς λοιποὺς τοὺς ἐργατικούς, ὃν κλέπτουσι τὰ νεογνά, ὅπως τὰ καταστήσωσι δούλους: μακρότερον βλέπομεν ποιμένας νοήμονας ἐνασχολούμενους εἰς τὴν ἀνατροφήν τῶν κτηνῶν, τῶν προωρισμένων νὰ χορηγῶσιν αὐτοῖς τὴν ἀναγκαίαν τροφήν: μετὰ ταῦτα ἀπαντῶμεν θεριστὰς ἐργαζομένους, ὅπως πληρώσωσι τὰς ἀποθήκας τῶν ἀρθῶν, ἐν οἷς καταλαμβάνομεν τὸν γεωργὸν σκαλίζοντα τὸν ἀγρόν καὶ ἐκρίζουντα τὰ ἀνωρελῆ χόρτα. Ἀπανταχοῦ ἀνευρίσκομεν παραδείγματα τῶν ἀναγκῶν μας, τῶν ἐργασιῶν μας, τοῦ εἰρηνικοῦ ἢ ταραχώδους βίου ἡμῶν, τῶν ἀγῶνων ἡμῶν καὶ τῶν κατακτήσεων ἡμῶν τῶν κτηνῶν ἢ εἰρηνικῶν.

Οἱ μύρμηκος συνδιαλέγονται πρὸς ἀλλήλους κάλλιον τῶν πτηνῶν, τῶν κυνῶν, τῶν πιθήκων καὶ τῶν ζῶων τῶν μᾶλλον ἀνεπτυγμένων ἐν τῇ ζωολογικῇ ἱεραρχίᾳ.

*

Λαλοῦσιν ἄρα οἱ μύρμηκος συνδιαλεγόμενοι: πιθανῶς, διότι ἡ ἀνατομικὴ ἀπέδειξε τὴν ὑπαρξίν ἐν αὐτοῖς ὀργάνων τελεωτικῶν, ἅτινα φαίνεται δὲν ἔχουσιν ἄλλας λειτουργίας. Ἐν τοῦτοις ὅμως κυρίως διὰ τῆς ἀρῆς τῶν κεραίων συγκοινωνοῦσι πρὸς ἀλλήλους. Δοκιμάσατε νὰ ταράξῃτε τοὺς περιδιαβάλλοντας μύρμηκος ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ μυρμηκίαν. Πάραυτὰ τινὲς εἰσέρχονται μὲθ' ὀρμῆς εἰς τὰς στοὰς αὐτῶν, σπείρουσι τὸν πανικὸν ἐν τῇ κοινότητι, καὶ ἐν βίπῃ ὀφθαλμοῦ ἄπας ὁ μικρὸς οὗτος κόσμος ἀναστατοῦται. Ἐργάται τινὲς ἀμέσως ἐπιλαμβάνονται νὰ μεταφέρωσι τὰ ὡς καὶ τὰς νύμφας εἰς τὰ βαθύτατα κρουσόμενα, ἕτεροι ἐξέρχονται γενναίως, ὅπως γνωρίσωσι τὸν κίνδυνον καὶ ἐκδιώξωσι τὸν ἐχθρόν. Ἄν ἐξετάσῃς τοὺς εὐρισκομένους μακρὰν τῆς γενί-

κῆς συγκινήσεως καὶ συναντωμένους μεθ' ἑτέρων, θά ἴδης τούτους προστρέχοντας πρὸς ἀλλήλους τὰς κεραίας καὶ ἀνακοινοῦντας οὕτω διὰ δύο ἢ τριῶν κινήσεων τὴν ροθερὰν εἶδησιν. Ὅταν μύμηξ συναντήσῃ ἀγγεῖον πλήρες μέλιτος, ἀροῦ ἐφαρμοσθὴ τὴν ρήτραν πρῶτον ὁ παπῆς ἠδύλογησε τὰ γένεια του, μεταβαίνει εἰς τὴν μυρμηκίαν καὶ ἐπανερχεται συνοδουόμενος ὑπὸ τεσσάρων ἢ πέντε φίλων, οἵτινες μιμοῦνται αὐτόν, καὶ μετ' ὀλίγον ὀδηγοῦσι στρατὸν ὀλόκληρον συνδαιτυμόνων εἰς τὴν εὐωχίαν.

Προκειμένου νὰ μεταφέρωσι νύμφας, ὁ Λούμποκ ἐβεβαίωσεν, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν συνεκστρατευόντων μυρμηκῶν ἀντιστοιχεῖ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον πρὸς τὴν ποσότητα τῶν ἐνεργηθησομένων μεταφορῶν. Ἐνίοτε βλέπει τις δύο μύμηκας ἱσταμένους, ἐρωτῶντας, οὕτως εἰπεῖν, ἀλλήλους διὰ τῶν κεραίων, καὶ μετὰ ταῦτα, ἂν τύχη νὰ συμφωνήσωσι, παλαίοντες, ὡς οἱ παλαισταὶ τῶν θεάτρων (ἢ παρατήρησις αὐτῆ ἢ γενομένη ὑπὸ τοῦ Huber ἐξηκριθῶθι ὡς ἀληθεστάτη). Ἐνίοτε ἐπίσης βλέπει τις μύμηκα προσπαθοῦντα νὰ πείσῃ ἕτερον διὰ τῆς μιμητικῆς του, μὴ κατορθοῦντα ὁμῶς τὸ ποθοῦμενον, ν' ἄρῃ τὸν ἀντίπαλον ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ τὸν μεταφέρει ὅπου θέλει, ὅπερ βεβαίως εἶναι πειστικώτερον παντός λόγου.

Ὅτι ἀνακοινοῦσι πρὸς ἀλλήλους τὰς ἐντυπώσεις των, ὅτι συνονοῦνται διὰ τὰς ἐργασίας των, ἀρκεῖ νὰ παρατηρήσῃ τις τὰ ἀρχιτεκτονικὰ των ἔργα, τὰ οἰκήματα, τὰ ἱερῶματα, τὰς καλλιτεχνίας, τὴν ἐργατικὴν καὶ στρατιωτικὴν ὀργάνωσιν, ὅπως πεισθῆ. Ὅτι δὲ πάντα ταῦτα δὲν ὀφείλονται ἀπλῶς εἰς τὸ ὀρυμέμφτον ἀλλὰ εἰς τὴν νοημοσύνην, ὑπάρχουσι πλείστα παραδείγματα ἐπικυροῦντα τοῦτο.

Ἡμέραν τινὰ σηροτρόφος τις παρατήρησεν, ὅτι μύμηκας τὰ μέγιστα ὀρεγόμενοι τῶν μεταξοσκωλήκων αὐτοῦ, ἀνεργάζοντο ἐπὶ μωρέας καὶ ἠνόχουσι τοὺς σκώληκας, μέχρις οὗ ἐκείνοι ἀποσπώμενοι τοῦ κλάδου ἐπιπτον χαλαί. Ἐκεῖθεν δὲ ἕτεροι μύμηκας ἀναμύνοντες ἀνελάμβανον αὐτοὺς. Ὅπως ἐμποδίσῃ τὴν κλοπὴν ταύτην, ὁ παρατηρητὴς (κ. Μ. Π. Βέσσον) ἤλειψε τὸν κορμὸν τῆς μωρέας διὰ δακτυλίου ἰξοῦ καὶ ἐπὶ τεσσαρὰς ἡμέρας τὸ ἐμπόδιον τοῦ ὑπῆρξεν ἀδιάβατον. Τὴν πέμπτην ἡμέραν εἰς μηχανικὸς ἀνεράνη μύμηξ κατέθεσεν ἐπὶ τοῦ ἰξοῦ κόκκον ἄμμου, ὃν ἐκράτει μετὰ τῶν γνάθων αὐτοῦ καὶ μετὰ ταῦτα κατῆλθε. Οἱ ἄλλοι μύμηκας ἦλθον βαθμηδὸν καὶ ἐθίξον τὴν ἀρχομένην ταύτην γέφυραν, καὶ κατῆλθον ἐπίσης μετὰ δέκα ὁμῶς περίπου λεπτὰ ἅπαντες οἱ ἀνερχόμενοι μύμηκας ἔφερον κόκκον ἄμμου. Μετὰ ἡμιστίαν ὥρας τοιαύτην ἐργασίαν ἢ γέφυρα διήρχετο καθ' ὀλοκληρίαν τοῦ ἰξοῦ, καὶ ἦτον ἀκετὰ πλατεία, ὥστε νὰ διέρχονται διὰ ταύτης τεσσαρὰς μύμηκας κατὰ μέτωπον βαδιζόντες. Ὁ παρατηρητὴς δὲν ἠθέλησε νὰ καταστρέψῃ τὸ ἔργον των καὶ ἐγκατέλειψεν αὐτοῖς τὴν μωρέαν εἰς ἀνταμοιβὴν τῆς νοήμονος αὐτῶν ἐργασίας. Ὅταν εἰς τὰς ἐκστρατείας τῶν μυρμηκῶν παρεντίθεται ῥῆξ ἀποδοξίμων αὐτοὺς, εἰσέρχονται ἐν τῷ ῥυακί ἐργάται καὶ ἐν αὐτῷ ἀλληλοκρατούμενοι, ἐπιτρέπουσιν εἰς ὀλόκληρον στρατῶν νὰ διέλθῃ ἐπὶ

τοῦ νότου αὐτῶν ἀβροχοῖς ποσὶ. Διελθόντος τοῦ στρατεύματος, οἱ γεφυροποιοὶ ἀποχωρίζονται καὶ ἐπιζητοῦσι νὰ φθάσωσιν εἰς τὴν ὄχθην πολλῆς διὰ ματαίων ἀγῶνων.

*

Ἄπαντα ταῦτα καταδεικνύουσι συνδυασμοὺς νοημοσύνης ἀναμφισβητήτου. Ἡ μελέτη τοῦ μικροῦ τούτου κόσμου ἀνατρέπει πᾶσαν ὑπάρχουσαν ἰδέαν περὶ τῆς ταπεινότητος τοῦ ἐντόμου. Ὅταν ἐξετάσῃ τις μυρμηκίαν, ὅταν ἴδῃ τὰς νύμφας τιθεμένας κανονικῶς εἰς τὰ λίκνα των, καὶ μεταφερομένας βαθύτερα ἢ ἐπιπολαιότερα πολλῆς τῆς ἡμέρας ἀναλόγως τῆς ἰσχύος τῆς ἡλικιακῆς θερμότητος, τρεφομένας μετὰ φροντίδος μεγίστης καὶ λεπτῆς ὑπὸ τῶν μικρῶν τροφῶν, τῶν ἀγαπώντων ταύτας πλείότερον καὶ τοῦ ἑαυτοῦ των, ὅταν εἶδε τοὺς τροφούς μετ' ἀγωνίας παρατηροῦντας νὰ διακρίνωσι καὶ τὴν ἐλαχίστην κίνησιν τῆς κεφαλῆς τῶν νυμφῶν τούτων, καὶ ἀμέσως θέτοντας εἰς τὰ μικρὰ των στόματα σταγόνα θρεπτικοῦ ὑγροῦ προτοῦ ἀκόμη λάβωσι καιρὸν νὰ πεινάσωσιν, ὅταν εἰς τὴν γέννησιν τῶν νυμφῶν παρετήρησε τοὺς φρουροὺς μύμηκας βοηθοῦντας τὴν φύσιν, καὶ διὰ τῶν σιαγόνων ἐκπιζούσας τὸ ἀκρον τοῦ ἰστοῦ, ὅπως εὐκολώτερον ἐξελλθῆ ἢ κεφαλὴ, πιστεύει τις ὅτι ἐγνωρίσεν ἐντελῶς τὰ μικρὰ ταῦτα ὄντα. Αἱ κατοικίαι ὁμῶς αὐτῶν δὲν διδάσκουσιν οὐδὲν, ὅσον ἄλλα τινὰ ἔργα, ἅτινα μετ' ἐκπλήξεως βλέπει τις τούτους ἐκτελοῦντας.

Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι, τὰ κτήνη των, τὰς γαλακτοφόρους ἀγέλαδας των, τοὺς σταύλους των! Ὅσον περίεργον καὶ ἂν φαίνεται τὸ τοιοῦτον, πράγματι ὁμῶς πλείστοι μύμηκας ἔχουσι τὰς γαλακτοφόρους αὐτῶν ἀγέλαδας, ἃς περιποιοῦνται καὶ ἀμέλγουσι, τὰς ἀγέλας των, ἃς ἐγκαλεῖουσιν εἰς εἰδικούς σταύλους, οὓς θεωροῦσιν ὡς ἰδιοκτησίαν των, ἃς προστατεύουσιν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν των, ἃς μεταφέρουσι μεθ' ἑαυτῶν, ὅταν μεταλλάττωσι κατοικίαν. Αἱ ἀγέλας δ' αὐταὶ ἀποτελοῦνται ἐκ φυτοφθειρῶν καὶ ψηφῶν.

Οἱ μύμηκας μεταβαίνουσι πρὸς ἀναζητήσιν των, ἀμέλγουσι ταύτας, ἀπομυζῶντες τὴν κοιλίαν των, καὶ πλείστοι τρέφονται ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς ζαχαρωδούς ταύτης τροφῆς. Οὗτοι γνωρίζουσι νὰ διατηρῶσι ταύτας διατηροῦντες τοὺς κλάδους καὶ τὰς ρίζας, ἐφ' ὧν βιοῦσι, κατασκευάζοντας πρὸς τοῦτο εἴτε ἐναερίους κατοικίας εἴτε ὑπογείους στοάς. Τὰ μικρὰ ταῦτα ζῶν ἀποτελοῦσι κυρίως τὸν κύριον θησαυρὸν αὐτῶν. Ἡ μυρμηκία θεωρεῖται μᾶλλον ἢ ἦττον πλουσία—ὡς ἐπαυλὶς μετὰ τῶν ἀγελῶν τῆς—ἐκ τοῦ μεγάλου ἢ μικροῦ ἀριθμοῦ τῶν φυτοφθειρῶν. Διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἴδῃ τις μεθ' ὁποίας λύσεως πολεμοῦσιν, ὅπως κατακτήσωσι δένδρον μετὰ φυτοφθειρῶν, καὶ μεθ' ὁποίας ἐπιμονῆς ἐνίοτε κωμικῆς ἀνεγείρουσι τὰς φυτοφθείρας ταύτας, τὰς μεγαλειτέρας καὶ αὐτῶν, ὧν ἡ προδοτικὴ εὐρίσκειται πολλῆς βαθύτατα κεχωρημένη ἐν τῷ ζῦλῳ. Αἱ φυτοφθείραι ἀνθίστανται, ἀλλ' οἱ μύμηκας μεγάλως φροντίζουνσιν, ὅπως μὴ πάθωσι τι. Ἄλλως τε ἀρκεῖ νὰ ἴδῃ τις, τίνι τρόπῳ ἀρίσται ν' ἀμεληθῇ, διὰ νὰ βεβαιωθῆ ὅτι ἡ πρῆξις αὐτῆ εἶναι εὐάρεστος αὐτῇ,

καὶ ὅτι ἡ μετὰ τῶν μυρμηκῶν συμβίωσις εἶναι φιλικωτάτη.

*

Αἱ μάχαι τῶν μυρμηκῶν εἶναι γνωστόταται καὶ περὶ αὐτῶν θὰ εἰπωμέν τινα. Οἱ μύμηκας πολεμοῦσι κυρίως πρὸς συλλήψιν φυτοφθειρῶν καὶ αἰγμωλώσεων νυμφῶν, μελλουσῶν ν' ἀποτελέσωσιν εἰλωτας, καὶ πολεμοῦσιν ἐνίοτε ἀγρίως καὶ διαρκῶς. Οἱ τρόποι τοῦ μάχεσθαι διαφέρουσι τὰ μέγιστα κατὰ τὰ διάφορα εἶδη. Ὁ περίφημος μύμηξ ὁ διατηρῶν εἰλωτας, ἢ σπαρτιάτης μύμηξ, ἔχει σιαγόνας ὠπλισμένους δι' αἰγμῶν. Οὗτος μάχεται, ἀνοίγων τὸ στόμα ὅσον τὸ δυνατόν πλείοτερον, καὶ προσπαθεῖ νὰ συλλάβῃ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀντιπάλου καὶ κατακερματίσῃ ταύτην. ἕτερος μικρὸς μύμηξ μάχεται κρεμώμενος ἐπὶ τῶν ποδῶν τῶν μεγαλειτέρων καὶ ἀποσπῶν τοὺς. ἕτερος ἀναρριχᾷ ἐπὶ τῆς ῥάχους τοῦ ἀντιπάλου του, καὶ ἐνασχολεῖται νὰ πριονίσῃ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ, ὅπερ κατορθοῖ ταχύτατα.

Εἰς τοὺς μύμηκας ἀπαντῶμεν στρατιωτικὴν τακτικὴν, φρουράς καὶ προσκόπους, πολιορκίας, πόλεις ἀρπαζόμενας, τέκνα αἰγμωλωτιζόμενα, ὀλοκληροὺς πληθυσμοὺς αἰγμωλωτιζόμενους, αἰγμωλωτοὺς κατατομωμένους, ἅπαντα τ' ἀπαντῶμενα εἰς τοὺς ἀρχαίους ἀνθρωπίνους πολέμους, εἰς τοὺς μύμηκας μάλιστα κατὰ τρόπον μᾶλλον ἀπόλυτον, διότι ἐκεῖνοι, οἵτινες κατεργάσθησαν τῆς κυριαρχίας καὶ τῆς τυραννίας, κατέστησαν δούλοι τῶν δούλων των καὶ κατεστάθησαν ἀνίκαντοι νὰ ζήσωσι μόνοι.

Τοιοῦτόν τι συμβαίνει εἰς τὸν σπαρτιάτην μύμηκα οἱ ἐρυθροὶ οὔτοι βάρβαροὶ εἶναι κύριοι ἰσχυροὶ καὶ δικαίως ἐπικίνδυνοι· αἱ εὐγενεῖς ὁμῶς αὐτῶν χεῖρες οὐδέποτε ἠγγίσαν τὸ ζῦλον καὶ τὴν σφύραν ἀγνοοῦσι τὴν τέχνην τοῦ οἰκοδομεῖν, καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀνατροπῆς τῆς νεαρῆς των οἰκογενείας· τὰ ἐργαλεῖα τῆς ἐργασίας αὐτῶν κατασταθέντα ἀνωρελῆ, ἀπόλεσαν τὴν συνήθη αὐτῶν μορφήν ἢ σμιλῆ, ὅπριον καὶ τὸ μυστήριον ἐξηρανόθησαν ἀπὸ τῶν σιαγόνων, καὶ ἀντικατεστάθησαν ὑπὸ δύο ξιφῶν κυρτῶν, ὅπλων ροθερῶν ἀλλ' ἀκαταλλήλων διὰ πᾶσαν ἄλλην χρῆσιν πλὴν τοῦ ῥόνου καὶ τῆς ἀρπαγῆς. Οὕτω διέρχονται τὸν βίον αὐτῶν ὀλόκληρον πολεμοῦντες καὶ καταστρέφοντας τοὺς εἰρηνικοὺς αὐτῶν γείτονας, ὅπως συλλάβωσι τοὺς πολυτίμους τούτους εἰλωτας, ὧν ἔχουσι τὴν ἀνάγκην, ὅσον τὰ νεογνά τῆς τροφοῦ αὐτῶν· διότι οἱ ἐκπεφυλισμένοι οὔτοι δὲν δύνανται πλέον μόνοι νὰ τραφῶσι, καὶ θ' ἀπέθνησκον τῆς πείνης πλεσίον τῶν εὐγευστοτέρων ἐδεσμάτων, ἂν ὑπηρετῆ ἀρωσιωμένοι δὲν εἴθετον ταῦτα ἐν αὐτῷ τῷ στόματί των. Κατεστάθησαν ἀνίκαντοι νὰ τρώγωσι μόνοι καὶ ἀποθνήσκουσιν ἐπὶ τῆς τραπέζης τῆς ὑπερπληρωμένης φαγητῶν, ἂν εἰλωσι τις δὲν θέσῃ τὴν τροφήν εἰς τὸ στόμα.

*

Ἡ ποικίλη αὐτὴ κοινωνικὴ ὀργάνωσις, αἱ πατριαὶ αὐταὶ, τὰ ἐπαγγέλματα ταῦτα, ὁ καταμερισμὸς οὗτος τῆς ἐργασίας, αἱ πολυἀριθμοὶ αὐταὶ πόλεις ὡς τὸ Λονδῖνον καὶ οἱ Παρίσιοι, καὶ ὡν

ἅπαντες οἱ κάτοικοι γινώσκουσιν ἀλλήλους, αἱ ἐχθραὶ αἱ μετὰ τῶν πολιτῶν δύο γειτόνων πολιτειῶν, αἱ καλῶς διωργνωμένοι καὶ ὑπερασπιζόμενοι αὐταὶ χώραι, πάντα ταῦτα καταδεικνύουσι διανοητικὴν πρόσδον μολις κατ' ἐλάχιστον ταπεινότερον τῶν ἀγρίων ἐκείνων ἀνθρωπίνων φυλῶν, τῶν παρατηρούμενων ἐστὶ καὶ νῦν ἐν τῇ κεντρῶν Ἀφρική καὶ ταῖς νήσοις τῆς Ὀκεανίας. Οἱ μύμηκας ἔχουσι καὶ νεκροταφεῖα.

Μάλιστα ἀληθὴ νεκροταφεῖα, ἐγκατεστημένα εἰς ἀπόστασιν τινα ἀπὸ τῶν μυρμηκῶν αὐτῶν, καὶ ἐν οἷς μεταφέρουσι τοὺς νεκρούς. Εἰς τὰ νεκροταφεῖα μάλιστα εἰδῶν τινῶν διακρίνομεν τάφους πρώτης τάξεως διὰ τοὺς διακεκριμένους πολίτας, τοὺς κύριους τῆς πόλεως, καὶ κοινούς τάφους διὰ τὸν λαόν. Οἱ καλοὶ οὔτοι τάφοι κείνται πλησίον ἀλλήλων κατὰ κανονικὰς σειράς, ἐνῶ οἱ ἕτεροι συμμείνονται φύρδην μίγδην ἀτάκτως. Ἐπαναλαμβάνω ὅτι πάντα ταῦτα παρετηρήθησαν καὶ πλείστα ἄλλα, ἅτινα μεθ' ὅλον τὸ ἠνεπίστονον αὐτῶν, ἐπειδὴ μακρὸς θὰ καθίστατο ὁ λόγος, τὰ παραλείπομεν.

Καὶ περὶ τῶν γάμων τῶν μυρμηκῶν θὰ λαλήσωμεν, περὶ τῆς ὥρας ταύτης τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς ἰσχυρῆς ἀπολαύσεως, καθ' ἣν βλέπομεν ὀλόκληρα νέφη πτερωτῶν μυρμηκῶν ἐρωμένους καὶ ἐρωμένας, ἵπταμένους εἰς τὸν ἀέρα τὴν ἐσπέραν θερμῆς τιнос φθινοπωρινῆς ἡμέρας, ῥιπτομένους ἐν τῷ μέσῳ τῆς ηλεκτρισμένης ἀτμοσφαιρας ὡς χορευτὰς φανταστικούς, μεθυσμένους κατεληγμένους, ὑπὸ μανίας, ὑψομένους πάντοτε, καταδιωκόμενους ἀδιαλείπτως ἐν τῷ χρυσῷ καὶ τῇ πορφύρᾳ τοῦ δύοντος ἡλίου, ἀναζητούντας κατὰ τὰ ὑψηρὰ στήριγμα τι, συγκρατούμενους εἰς τὰς κορυφὰς τῶν πύργων, τῶν κωδωνοστασίων τῶν στεγῶν, καὶ κυλισμένους μετὰ τοσαύτης παραζάλης, ὥστε τὴν αὐτὴν ἐσπέραν, κατευνασθέντος καὶ ἐξαντληθέντος τοῦ πάθους, ἀνευρίσκουσιν ὡς τέρμα τοῦ εἰδυλλίου τὸν θάνατον. Οἱ σύζυγοι ἡλικίας μολις δώδεκα ἡμερῶν ἀποθνήσκουσιν καὶ ὁ ἥλιος τῆς ἐπομένης φωτίζει μόνον τὰ πτώματα αὐτῶν. Αἱ σύζυγοι ἀραιροῦσι μόνοι τὰς πτέρυγας αὐτῶν, οὕτω καὶ δι' αὐτὰς ὁ ἔρος λήγει. Οἱ οὐδέτεροι μύμηκας ἀμέσως καταρθάνουσι περίξ αὐτῶν, βοηθοῦσιν εἰς τὴν ταχυτέραν ἐξάρθρωσιν τῶν πτερύγων, τὰς περιποιοῦνται, τὰς διατρέφουσι καὶ ἀναμύνουσι τοὺς πολυτίμους καρπούς τῆς μεθυστικῆς ταύτης ὥρας, τὰ ὠά, τὸ μέλλον τῆς κοινότητος. Πράγματι ἡ ὥρα αὐτῆ ἤρκεσε πρὸς γονιμοποίησιν τῆς πτερωτῆς παρθένου, ἥτις κατασταθεῖσα μήτηρ καὶ ἐστερημένη τῶν πτερύγων αὐτῆς μεταβαίνει νὰ διέλθῃ ἐν τῇ μυρμηκίᾳ ὀκτώ ἢ ἐννέα ἔτη διαρκῶς τίκτουςα.

*

Ἐκ πάντων τούτων πείθειαι τις, ὅτι ὑπὸ πάσας τὰς ἐποφείας ὁ κόσμος τῶν μυρμηκῶν εἶναι περίεργος, ἄξιος νὰ ἐρελκύσῃ τὴν προσοχὴν τοῦ παρατηρητοῦ, κόσμος βεβαίως διάφορος τοῦ ἡμετέρου, ἐν ᾧ ὁμῶς ἡ ἐξέταξις ἀποδεικνύει διανοητικὴν ὑπεροχήν, ἣν δὲν θὰ παρεδέξατο τις, ἂν μὴ πάντα παρετηροῦντο μετὰ πολλῆς τῆς ἀκριβείας. Ἰδοῦ

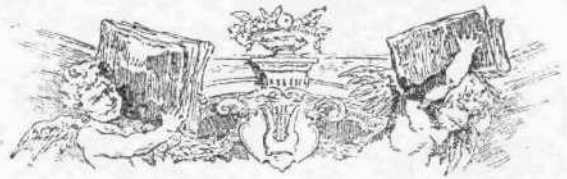
Αιμίλιος Λεφτανδ
ὁ ἐν Παρισίοις ἐλληνιστής

μικρὸν ὄν, ὅπερ σκέπτεται. Ἐν τούτῳ ἄς παραμείνωμεν. Ὁ ἐγκέφαλος τοῦ μύρμηκος σκέπτεται καὶ ἐγκλείει κόσμον ὁλόκληρον ἐντυπώσεων, ἰδεῶν, συλλογισμῶν, κρίσεων. Ἴδου τί ἐπιθύμουν κυρίως νὰ ὑποβάλλω εἰς τὴν κρίσιν τῶν σκεπτομένων ἐπίσης ἀνθρώπων.

Εἶχον τὴν περιέργειαν ν' ἀναζητήσω πόσον ζυγίζει τοιοῦτός τις ἐγκέφαλος. Διὰ νὰ τὸ μάθω, ἐζύγισα οὐδετέρους μύρμηκας (τῶν λοιπῶν μὴ ὑπολογιζομένων) διαφόρων εἰδῶν καθ' ὁμάδας ἑκατὸν καὶ εὔρον μεταξύ ἄλλων ἀποτελεσμάτων, ὅτι ἑκατὸν ἐρυθροὶ μύρμηκας, οἱ συχνότεροι παρ' ἡμῖν, ζυγίζουσι 15 ἑκατοστά τοῦ γράμμου. Εἰς μύρμηξ λοιπὸν ζυγίζει ἐν καὶ ἡμισυ χιλιοστὸν τοῦ γράμμου. Κατὰ τὴν αὐτὴν μέθοδον εὔρον, ὅτι τὸ βᾶρος τῆς κεφαλῆς εἶναι τὸ τρίτον τοῦ ὅλου σώματος, ἢ δὲ ἀνατομικῆ δεικνύει, ὅτι τὸ ἐγκεφαλικὸν νευρικὸν σύστημα ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ τρίτον τοῦ βάρους τῆς κεφαλῆς. Ἐκ πάντων τούτων συμπεραίνεται, ὅτι ὁ ἐγκέφαλος τοῦ μύρμηκος ζυγίζει περίπου τὸ δέκατον τοῦ βάρους τοῦ σώματος, ἦτοι 15 ἑκατοστά τοῦ χιλιοστοῦ τοῦ γράμμου. Ἐν τῷ πολλοσθημορίῳ τούτῳ τῆς ἐγκεφαλικῆς ὕλης σχηματίζονται καὶ ἐνεργοῦσιν ἅπασαι αἱ ἰδέαι.

[C. Flammarion]

(Μετὰφρ. Ν. Χ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΟΥ)

ΧΡΟΝΙΚΑ

Φιλολογικά

Τὴν παρελθούσαν Παρασκευὴν, 22 Ἀπριλίου, ἀπεβίωσεν ἐν Ἀργῇ, ὑποκύψας εἰς στηθεὶς νόσημα, ὁ ποιητὴς καὶ λογογράφος Κώστας Κρουσταλλῆς. Καταγόμενος ἐξ Ἰωαννίνων, εἶχεν ἐξαρτισθῆ ἑκάσθην, ἕνεκα πατριωτικῶν λόγων, καὶ καταφυγὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα προσέποριζετὸ τὰ πρὸς τὸ ζῆν κατ' ἀρχὰς ὡς στοιχειοθέτης καὶ κατόπιν ὡς ὑπάλληλος. Ἐν τῷ μεταξύ ἤργησε νὰ δημοσιεύῃ εἰς διάφορα περιοδικὰ καὶ ἑφημερίδας τὰ πρωτόδικα τῆς δημοτικῆς τοῦ Μούσῃς, τὰ ὅποια ἐκρίθησαν εὐμενέστατα. Εἰς τὸν Φιλadelphεῖον διαγωνισμὸν ἔτυχεν ἐπαίνου ἢ συλλογῆ τοῦ «Ὁ Τραχυδιστὴς τῆς Στάνης καὶ τοῦ Χωρίου» τὴν ὅποιαν ἐξέδωκε κατόπιν εἰς ἰδιαιτέρον τεύχος. Πρὸ αὐτῆς εἶχεν ἐκδώσει τὰ Ἀγροτικὰ ποιήματα, κατόπι δὲ τὰ Πεζογραφήματα, εἰκόνας καὶ διηγήματα, ἐκτάκτου δυνάμεως. Ὁ Κρουσταλλῆς τόσον εἰς τὰ πεζὰ του, ὅσον εἰς τὰ ἑμμετρα ἔργα του, ἐνεπνέστο ἐκ τῶν δημοτικῶν παραδόσεων, ἐκ τοῦ ἀγνοῦ ἑλληνικοῦ βίου, ἔγραφε δὲ ἀμιγῆ τὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ. Ἄν καὶ πολὺ νέος ἀποθανῶν, ἐν τούτοις ἀρῆκεν ἔργον φιλολογικὸν πολλοῦ λόγου ἕξιν. Πρὸς τῶν εἰς τὴν Ἑστίαν τῆς ὁποίας ὁ Κρουσταλλῆς διετέλεσε συνεργάτης, ὃν γράψωμεν περὶ αὐτοῦ ἐκτενέστερον.

— Ἀναγράφωμεν τὴν ἔρτι ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ Ἀλεξάνδρου Μ. Καρῆλη (ἐν Ἀθήναις, τύποις Παπαγεωργίου 1894) μετὰφρασιν τῆς συγγραφῆς τοῦ Paul Girard τῆς ἐπιγραφουμένης Ἀθηναίων Ἀγωγή κατὰ τὸν Β' καὶ Δ' αἰῶνα π. Χ. Τὸ βιβλίον τοῦτο τοῦ Girard ἀξιοθῶν δευτέρως ἐκδόσεως τρία ἔτη μετὰ τὴν δημοσίευσιν τῆς πρώτης, ἠλέγχθη μὲν ἐπὶ τισὶν ἀνακριθείαις, ἀλλ' εἶναι οὐδὲν ἤττον καὶ διδακτικὸν καὶ λίαν ἐπαγωγόν. Διὰ τοῦτο εἶναι ἐπαίνου ἄξιος ὁ φιλοπόνησας μετὰφρασιν αὐτοῦ κατὰ τὸ ἐρικτὸν ἀκριθῆ καὶ καλῆν, δὲν ἀφιθάλμενον δὲ ὅτι πολλῆν θὰ σπειλώσιν αὐτῷ χάριν ἐκείνου τῶν ἡμετέρων, οἵτινες εἴτε ἐξ ἀνάγκης εἴτε καὶ ἀπλῶς ἐκ φιλομαθείας ἀσχολοῦνται περὶ τὰ τοιαῦτα σπουδαίονα καὶ δὲν ἔχουσι τὴν εὐκολίαν νὰ ἀναγνώσκωσι τὸ πρωτότυπον. Σημειῶμεν ἐν παρόρῳ ὅτι ἐν σελ. 30 στήμ. κατὰ λάθος προφανῆς ἐγράφη (πρόκειται περὶ τοῦ χωρίου τοῦ Χαρισίου τοῦ Πλάτωνος): Ἀντικαθιστῶ τὸ Βασιλεῖς διὰ τοῦ Βασιλικῆς, ὅπερ εἶναι ἢ ἀληθῆς γραφῆ. Ἡ ὀρθὴ γραφῆ εἶναι Βασιλεῖς, ἣν καὶ παρέλαθεν εἰς τὸ πλατωνικὸν κείμενον ὁ Girard. Σημειωτέον ἀκόμη ὅτι τὸ ἀπτικὸν ψήφισμα, ὃ πρῶτος ἐδημοσίευσεν ὁ Κομμανούδης καὶ ὅπερ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς διόρθωσιν τοῦ χωρίου τοῦ Πλάτωνος, ἔχει τὸν ἀπτικὸν τύπον Βασιλεῖς ὄχι Βασιλείας, ὡς εἶχε γραφῆ μετὰ θεομαστῆς ἄλλως ὁμοιοῦς πρὸ τῆς εὐσεβείας τοῦ ψήφισματος ὃ ἐν Δόρπει καθηγγητῆς Loesche διαγνώσας τὸ νόσημα τοῦ χωρίου καὶ ἐπιχειρήσας τὴν θεορασίαν του.

— Ὡς συνέχειαν τοῦ «Φῶς ἐκ τῶν Ἐνδόμων» περὶ τοῦ ὁποίου ἐγράψαμεν ἐν τῷ προηγουμένῳ φύλλῳ, ὁ κ. Πλάτων Δρακούλης, ἐξέδωκεν ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐγχειρὴν καὶ Ἠθικὴ» μελέτην περὶ τῆς καταλληλοτέρης δικαίτης, ἐν ἣ συνήγαγε ὅλα τὰ ὑπὲρ τῆς φωτοφαγίας ἐπιχειρήματα. Ὡς γνωστὸν ὁ κ. Δρακούλης εἶνε ἐνθουσιώδης φωτοφάγος, ἀπὸ δεκαετίας οὐδέποτε φαγὸν κρέας.

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ

«Ἐν τινι σημειώσει τῆς περὶ Συλλῆς τῶν Δοξαστῶν πράγματαις, ἀνακριθεὶς ἐγράφη ὅτι ὁ ἀνοσίας τοῦ Συλλεμβούργου εἶνε ἔργον τοῦ Ἰωάννου Μαρία Μορλάιτερ, ἐνῶ οὗτος μόνον προσημῶν αὐτοῦ ἐγλύφον, ἥτις εὐρίσκειται εἰς τὸν ναύσταθμον τῆς Βενετίας. Ὁ ἐν τῇ πλατεῖᾳ τῆς Κερκύρας ἀνοσίας τοῦ στρατάρχου ἐκείνου εἶνε ἔργον τοῦ Αντωνίου Κορραδίνι ἐξ Ἑσθίας.»

Γ. ΜΑΥΡΟΓΙΑΝΝΗΣ